

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Milada Jerijová

Varianty fonému /b/ ve španělštině a jeho výslovnost českými mluvčími

Variants of the /b/ phoneme in Spanish and their pronunciation by Czech
speakers

Praha 2023

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala hlavně svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za odborné vedení práce, trpělivost a vytrvalou motivaci, bez kterých by tato práce nenabyla současné podoby.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. července 2023

Milada Jerijová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá fonémem /b/ ve španělštině a tím, jaký problém dělá českým mluvčím španělštiny si pravidla pro výslovnost fonému osvojit. V teoretické části práce jsou popsány fonémy v obou jazycích, možné kontexty působící problémy a didaktické přístupy k osvojování zvukové stránky jazyka. Součástí práce je výzkum mezi studenty španělštiny pomocí nahrávek čteného textu, k analýze byl použit fonetický program Praat. Výsledky zkoumání ukázaly, že studentům španělštiny dělá problém si pravidla pro výslovnost fonému osvojit, hlavně kvůli psané formě. Jsou tedy navrženy metody, jakými fonetiku do výuky více začlenit.

Klíčová slova: španělština, čeština, fonetika, osvojování jazyka, Praat, výslovnost

Abstract

This bachelor's thesis deals with the phoneme /b/ in Spanish and the difficulty for Czech speakers of Spanish to learn the rules for pronouncing the phoneme. The theoretical part of the thesis describes the phonemes in both languages, possible contexts causing problems and didactic approaches to the acquisition of the phonological aspect of the language. The thesis includes research among students of Spanish, and the phonetic program Praat was used for the analysis. The results of the investigation showed that students find it difficult to acquire the rules for the phoneme pronunciation, mainly because of the written form. Thus, methods are proposed to incorporate phonetics more into the teaching.

Key words: Spanish, Czech, phonetics, language acquisition, Praat, pronunciation

Obsah

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKÝ POPIS FONÉMŮ	9
2.1. ŠPANĚLSKÝ FONÉM /b/	11
2.1.1. <i>Znělá bilabiální exploziva [b]</i>	12
2.1.2. <i>Znělá bilabiální aproximanta [β]</i>	12
2.1.3. <i>Zvláštní případy</i>	13
2.1.4. <i>Odklon od normy v dialektech Latinské Ameriky</i>	14
2.1.5. <i>Vývoj španělského fonému /b/</i>	14
2.2. SROVNÁNÍ S ČESKÝM FONÉMEM /b/	15
2.3. ČESKÝ FONÉM /v/	15
3. OSVOJOVÁNÍ CIZÍHO JAZYKA	17
3.1. VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ	17
3.2. VÝHODY A NEVÝHODY CIZINECKÉHO PŘÍZVUKU	19
4. VÝZKUM A ANALÝZA	21
4.1. VÝBĚR RESPONDENTŮ	21
4.2. TEXT K NAHRÁVKÁM	23
4.3. HYPOTÉZY	24
4.4. ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	24
4.4.1. <i>Výsledky rodilých mluvčích</i>	28
4.4.2. <i>Výslovnost totožná s češtinou</i>	28
4.4.3. <i>Předpona sub- + m</i>	30
4.4.4. <i>Aproximanta v intervokálníkové pozici</i>	30
4.4.5. <i>Aproximanta v okolí konsonantů</i>	32
4.4.6. <i>Začátek věty</i>	33
4.4.7. <i>Psané nv uprostřed a na švu slov</i>	33
4.4.8. <i>Asimilace místa artikulace u nazál</i>	35
4.4.9. <i>Nejjednodušší a nejobtížnější kontexty</i>	37
4.4.10. <i>Vyhodnocení hypotéz</i>	37
5. ZÁVĚR	39
POUŽITÁ LITERATURA	40
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	41
RESUMÉ (ČESKY)	42
RESUMÉ (EN ESPAÑOL)	44

1. Úvod

Učení cizích jazyků je složitý proces, který po jedinci vyžaduje hodně dlouhodobé snahy. Osvojení si zvukové stránky řeči pak může mnoha lidem dělat problémy už jenom proto, že se s ní ve školách tolik nepracuje ani u mateřského jazyka. Rozdíly, které se v hláskovém inventáři vyskytují, jsou někdy opravdu minimální, a tak je student cizího jazyka nemusí být schopen rozeznat. V učení velmi pomáhá, pokud jsou si jazyky něčím podobné – mohou to být podobná slovíčka, jazykový systém nebo výslovnost. Tato podobnost nám ale může při osvojování cizího jazyka i uškodit, pokud se na ni začneme příliš spoléhat. Někdy se lépe učí to, co je pro člověka úplně nové než něco, co vlastně zná ze své mateřštiny, jen s malou obměnou. Jak se říká, zvyk je železná košile a přeučit se zaběhlé návyky není vůbec jednoduché. Ráda bych toto ilustrovala na příkladu českého a španělského jazyka. S několika španělskými zvuky přichází český mluvčí do kontaktu úplně poprvé, některé mají dokonce specifickou grafickou reprezentaci. Ty je zpočátku těžké si osvojit, ale jakmile se to jednou podaří, už nejsou takovou překážkou. Problém nastává, pokud mluvčí vidí hlásku, kterou zná z češtiny, její výslovnost je velmi podobná, ale přeci jen ne úplně stejná jako v mateřském jazyce. Jelikož je obecně repertoár hlásek v těchto dvou jazycích docela podobný, ne všichni španělsky mluvící Češi si uvědomují, že je mezi nimi z fonetického hlediska hned několik rozdílů. Rozdíly jsou to pro obyčejného mluvčího poměrně malé. To je právě případ fonému /b/. Ten se vyskytuje v češtině i španělštině a pravidla pro jejich výslovnost se liší jen v některých případech. Z mé zkušenosti Španělé nemají takový problém „české“ výslovnosti porozumět, jelikož rozdílná výslovnost nezmění význam slova. Je to tedy jen otázka cizineckého přízvuku (zde není myšlen slovní přízvuk). Zkrátka, že z výslovnosti bude vždy poznat, že se jedná o cizince, a ne rodilého mluvčího.

Studenti španělštiny by si ale, dle mého názoru, měli být těchto rozdílů vědomi. Jazyk několik let studují a jejich znalosti by tedy měly být obsáhlejší než znalosti mluvčích, kteří se jazyk učí jen rekreačně. Zajímalo mě, jaké povědomí o fonému /b/ mají studenti hispanistiky, kteří už prošli kurzem fonetiky v prvním ročníku. Mým cílem je tedy popsat podrobně tento foném ve španělském a českém jazyce, vysvětlit všechny rozdíly a podobnosti, a pomocí průzkumu mezi studenty alespoň druhého ročníku bakalářského programu zjistit, zda si rozdíly mezi fonémy ve svém mateřském a studovaném jazyce uvědomují a jak se jim ve výsledku daří zapojit správnou výslovnost do svého projevu.

Tato bakalářská práce se tedy skládá ze dvou hlavních částí. První je teoretický popis fonému /b/ ve španělském a českém jazyce, historický vývoj fonému ve španělštině a důležitou součástí je také kapitola o osvojování zvukové stránky jazyka. Jsou zde popsány přístupy k vyučování výslovnosti a navrženy metody výuky, které by mohly studentům s osvojováním korektivní výslovnosti v cizím jazyce pomoci.

Po teoretické části následuje část praktická – výzkum. K tomu bylo náhodně vybráno deset studentů Hispanistiky, kteří přečetli připravený text obsahující foném /b/ v různých kontextech. Vzniklé nahrávky potom byly zanalyzovány a statisticky zpracovány, abychom viděli, co dělá českým mluvčím největší problémy a co je naopak jednodušší si osvojit. Výsledky jsou porovnány s odpověďmi v dotazníku, který respondenti vyplňovali, aby bylo možné určit, co může mít na úspěšné osvojení nejvyšší vliv a jak moc souvisí znalost normativních pravidel s kvalitou výsledného projevu.

2. Teoretický popis fonémů

Foném je nejmenší jednotka schopná rozlišit význam slova. Každý foném pak může mít různé realizace podle hláskového okolí, ve kterém se nachází. Tyto realizace se nazývají alofony. Konsonantický systém španělštiny má sice jen devatenáct fonémů (na rozdíl od českých šestadvaceti), počítáme-li však jednotlivé alofony, dostaneme se na číslo třicet šest.¹ Z výše řečeného vyplývá, že pro fonologii je důležitý především vztah daného fonému k ostatním fonémům: musí se z hlediska systému dostatečně odlišovat od všech ostatních. Struktura hlasového systému je tedy v každém jazyce velmi důležitá. Proto musíme, ještě než se zaměříme na jeden konkrétní rozdíl, alespoň načrtnout tento celkový systémový rámeček. Ve standardní španělštině je souhláskový subsystém² definován čtyřmi fonologicky relevantními vlastnostmi:

- 1) *místem artikulace,*
- 2) *způsobem artikulace*
- 3) *znělostí*
- 4) *ústním nebo nosovým charakterem* (tj. zapojením dutiny nosní).

Český souhláskový subsystém je konstituován podobně, byť v jednotlivostech nalezneme rozdíly, které jsou často problémem při výslovnosti nerodného jazyka.

Pokud jde o místo artikulace, standardní španělština disponuje osmi typy:

- 1) *Bilabiální*
- 2) *Labiodentální*
- 3) *Interdentální*
- 4) *Dentální*
- 5) *Alveolární*
- 6) *Palatální*
- 7) *Velární*
- 8) *Uvulární*

Konstituce artikulačního ústrojí nenabízí nekonečné množství míst artikulace, proto rozdíly oproti češtině nejsou zásadní – opět ale platí, že jednotlivosti způsobují potíže (jmenujme např. existenci interdentální výslovnosti ve španělštině nebo výslovnost znělého [h] v češtině).

¹ Čermák, P. (2015). *Fonetika a fonologie současné Španělštiny*. Karolinum. 92.

² Samohláskový systém necháváme vzhledem k tématu práce stranou; konstatujeme jen, že je ve standardní španělštině pětičlenný a v zásadě se podobá samohláskovému subsystému českému – zásadním rozdílem je jen relevance kvantity vokálů v češtině.

U znělosti, další fonologicky relevantní vlastnosti, odrážející z fonetického hlediska činnost hlasivek, nenacházíme při srovnání španělského a českého konsonantického subsystému žádné významné rozdíly (protiklad mezi znělými a neznělými souhláskami se uplatňuje víceméně stejně). Ty najdeme spíše jen v chování konkrétních konsonantů v konkrétních pozicích (rozdílně se někdy uplatňuje asimilace znělosti).

Ani nosovost nenabízí významný rozdíl mezi španělštinou a češtinou: opozice ústních a nosových souhlásek je stejná, a i repertoár nosových souhlásek je podobný.

Pro účely této práce je nejzásadnější čtvrtá z vlastností, totiž způsob artikulace. Ve standardní španělštině jsou využívány tyto způsoby artikulace:

- 1) *Okluzivní výslovnost* (Dochází ke kontaktu pasivního a aktivního artikulačního orgánu, společně vytváří závěr, za kterým v ústní dutině narůstá tlak, který následně závěr rozrazí se slyšitelnou explozí – od toho název explozivy)
- 2) *Frikativní výslovnost* (Artikulační orgány se jen přiblíží a vzniká mezi nimi turbulentní proudění, které produkuje šum. Mezi frikativy řadíme i takzvané sykavky – ve španělštině rozlišované ještě na *siseantes*, *ciceantes* a *chicheantes*.)
- 3) *Aproximantní výslovnost* (Jsou vlastně něco mezi vokály a frikativami – artikulační orgány se přiblíží, ale nejsou tolik napjaté jako u frikativ, nevzniká tedy turbulentní proudění a pro něj typický šum. Ve spektru se díky výrazným formantům podobají vokálům.)
- 4) *Laterální výslovnost* (Střed je výdechovému proudu uzavřen, takže musí unikat po stranách. Ve španělštině najdeme laterální aproximanty.)
- 5) *Afrikátní výslovnost* (Artikulační orgány vytvoří závěr, exploze však není tak výrazná a hláska plynule přechází do frikativy. Je to vlastně spojení explozivy a frikativy, jedná se však jen o jednu hlásku, což dokládá i délka trvání.)
- 6) *Vibrantní výslovnost* (Artikulační orgán kmitá, výdechový proud je tedy přerušován.)
- 7) *Verberantní výslovnost neboli švihy* (Na rozdíl od vibrant jen jeden rychlý dotek dvou artikulačních orgánů.)³

Český systém disponuje podobnou, byť v jednotlivostech odlišnou typologií. Zřejmě nejvýraznějším systémovým rozdílem je právě absence aproximant: tato výslovnost v češtině není, i proto pro české mluvčí vzniká problém, který je předmětem této práce.

Zasadíme-li naše téma do výše popsaného systémového rámce, můžeme konstatovat, že ve španělštině mají fonémy /b/, /d/ a /g/ dvě základní výslovnostní realizace. Tou první je

³ Čermák (2015), 53-62.

výslovnost explozivní, podobná výslovnosti české. V určitém hláskovém okolí se ale místo explozivy, kterou na daném místě očekával český mluvčí, objevuje právě aproximanta. Pro studenty jazyka je nelehké osvojit si správnou výslovnost těchto aproximant i kontexty, ve kterých se vyslovuje. Jinými slovy, musí si osvojit pro něj úplně nové výslovnostní principy, a naopak vyvarovat se těch, které zná z mateřského jazyka, ale v osvojovaném cizím jazyce neprobíhají.

Obecně platí, že člověk je z vlastního mateřského jazyka zvyklý vnímat jen pro něj relevantní rozdíly. Jinak řečeno, rozdíl schopný změnit význam slova potřebuje mluvčí perfektně rozeznat, ostatní odchylky jsou pro něj nepodstatné.⁴ Čechům tak například dělá problém slyšet rozdíl v místě artikulace u českého alveolárního [d] a španělského dentálního [d̪], protože nic takového nepotřebuje. Španěl je naopak na tento rozdíl velmi citlivý, protože má ve svém jazyce alveolární švih [ɾ], za který lehce české alveolární [d] zamění.

V této práci tedy budeme zkoumat výslovnost jednoho ze zmiňovaných tří fonémů (/b/, /d/ a /g/), totiž fonému /b/. Každý z těchto fonémů má svá specifika, ale všechny tři prochází víceméně stejným procesem – v určitém hláskovém okolí se explozivy mění na aproximanty. Dochází u nich k takzvané spirantizaci. Spirantizace je jeden z typů lenizace, což je fonologický proces, při kterém dochází k oslabování konsonantů. Spirantizované konsonanty ztrácí závěr a tím pádem získávají fonologický rys [+ kontinuální]. Stejně jako třeba asimilace, je spirantizace příkladem zjednodušování složitějšího procesu řeči, aby mluvčí šetřili energii. V místě, kde má dojít k závěru a vlivem narůstajícího tlaku k následné explozi se mluvidla k sobě jen přiblíží. Dalo by se zde mluvit i o anglickém termínu *undershoot*, který se používá převážně při popisu vokálů. Jde o nedosažení artikulačního cíle. Podle normy se explozivní varianty fonémů vyskytují jen na začátku promluvy, po nazálních hláskách a v případě fonému /d/ i po laterálním [l].⁵

2.1. Španělský foném /b/

Hned na úvod je potřeba zmínit, že výslovnost španělského fonému /b/ Čechům komplikuje také jeho grafická reprezentace. Narozdíl od češtiny má grafické reprezentace dvě – písmena *b* a *v*. V některých výjimkách se dokonce zapisuje jako *w*.⁶ Foném *v*, který známe z češtiny jako labiodentální frikativu (případně aproximantu, viz kapitola 2.3.), se ve španělštině podle normy nevyskytuje. Můžeme se s touto výslovností setkat u mluvčích původem například

⁴ Pačesová, J. (1998). *Úvod do obecné fonetiky a fonologie*. Masarykova univerzita. 6.

⁵ Hannahs, S. J., & Young-Scholten, M. (1997). Focus on phonological acquisition. J. Benjamins Pub. 211.

⁶ Čermák (2015), 99.

z Mallorky nebo Valencie, kde je silný vliv katalánštiny nebo na dalších místech, kde mluvčí přicházejí do kontaktu s jiným jazykem, který foném /v/ má.⁷ Grafémy *b* a *v* mají tedy ve španělštině stejnou výslovnost, z toho vychází i potřeba samotná písmena pojmenovat tak, aby bylo jasné, o které z nich se jedná. Písmeno *b* se španělsky nazývá *be*, *be alta*, *be larga*, *be grande*. Písmeno *V* se odlišuje názvem *uve*, *ve baja*, *ve corta*, *ve chica*. Bohužel, pravopisná pravidla pro tyto dvě hlásky jsou pro dnešního uživatele velmi složitá, protože odrážejí historický stav, nikoli dnešní výslovnost. (Přirovnala bych to k pravidlům pro psaní měkkého a tvrdého *i* v češtině.) Pravopis v tomto případě dělá problém jak studentům španělštiny, tak dokonce i samotným rodilým mluvčím.

Foném /b/ má ve španělštině primárně dva alofony v komplementární distribuci (každý se vyskytuje ve specifických kontextech, tyto kontexty se nijak nepřekrývají), které se odlišují způsobem artikulace. Obě grafické reprezentace mohou tedy být vysloveny jedním nebo druhým způsobem podle toho, v jakém hláskovém okolí se nachází.⁸ Zároveň existuje i několik speciálních případů, kdy je foném realizován jinak – může například asimilovat znělost nebo místo artikulace, být oslaben, či úplně vypuštěn.

2.1.1. Znělá bilabiální exploziva [b]

První variantou je orální znělá bilabiální exploziva, kterou známe z českého jazyka. Jak už jsem psala výše, výslovnost fonému /b/ není ovlivněna konkrétními slovy, ale záleží na okolních hláskách. Situací, ve kterých se [b] vyslovuje jako exploziva není mnoho, v podstatě jde jen o dva případy.

Tím prvním případem je, pokud se vyskytuje na začátku promluvy nebo po pauze. Uvnitř slova se explozivní [b] vyslovuje jen pokud je před ním nazála, to znamená skupiny *mb*, *nb* a *nv*. Toto pravidlo platí i přes hranici slov.⁹ Takže explozivní variantu najdeme například ve slovech *envidio*, *cambio*, ale i *en blanco*. Je to dáno zjednodušováním konsonantických shluků. [n] zde asimiluje místo artikulace na [m] a vzhledem k tomu, že rty už jsou sevřené, je vlastně poměrně složité vyslovit něco jiného než explozivu.

2.1.2. Znělá bilabiální aproximanta [β]

V ostatních případech se foném /b/ realizuje jako aproximanta. Dříve se mluvilo spíše o frikativě, dnes ale víme, že aproximantní varianta je mnohem častější.¹⁰ Aproximanta je tedy

⁷ Zavadil, B., Čermák, P. (2010). *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Karolinum. 68.

⁸ Clegg, J. H. Fails, W. C. (2018). *Manual de fonética y fonología españolas*. Routledge. 266.

⁹ Zavadil, Čermák (2010), 68.

¹⁰ Čermák (2015), 99.

tou frekventovanější realizací fonému /b/. Tuto variantu najdeme uvnitř slova i na začátku slov uvnitř promluvy, pokud před ní nestojí nazální hláska. Jde v podstatě o zjednodušení výslovnosti, a tudíž šetření energie, aby byla řeč pro mluvčího pohodlnější.

2.1.3. Zvláštní případy

Existuje několik případů, kdy se /b/ vyslovuje ještě jinými způsoby, než jaké jsem již popsala výše. Pravidla pro některé kontexty jsou podobná češtině, jiná naopak mohou českým mluvčím dělat problémy.

Na konci slova najdeme ve španělštině /b/ jen v cizích slovech, jako jsou třeba *club*, *Job*. V takových případech ho vyslovíme implozivně (Při závěru klesá hrtan a tím je snižován tlak v ústní dutině, zároveň však stále přichází vzduch z plic. Dochází k implozi – závěr je rozražen směrem dovnitř. Bývá slabší než exploze.) nebo jako aproximantu.¹¹

Před některými konsonanty se výslovnost také různí. Jedná se hlavně o předpony *ob-*, *sub-*, *ab-*. Před nazálou [m] se /b/ vyslovuje velmi oslabeně, případně může asimilovat na bilabiální [m], vzniká tak gemináta (zdvojený nebo prodloužený konsonant). Takže například slovo *submundo* může být vysloveno [su'm:undo].

Před explozivou [t] se potom chová podobně jako v češtině, totiž že se asimiluje na neznělé [p]. Tomu ale dochází jen při pečlivé výslovnosti, většinou zde najdeme aproximantu, velmi často může být desonorizovaná. Slovo *subtropical* lze tedy vyslovit [suptropi'kal] ale i [suβtropi'kal] nebo [suβtropi'kal].

Před frikativním [s], které následuje další konsonant, se exploziva [b] oslabí, případně potlačí úplně. Vynechání fonému převažuje natolik, že se odráží už i v písmu. Dnes dokonce už v některých slovech můžeme písmeno *b* podle normy vynechat. Jedná se o: *obscurio*, *subscribir*, *substancia*, *substantivo*, *substraer*, *substituir*. Slovo *obscuridad* tedy můžeme napsat i *oscuridad*, dokonce už je v dnešní době tato forma častější. Zároveň se vyslovuje častěji [oskuri'ðað], ale samozřejmě by bylo správně i [oβskuri'ðað].

Pokud za *s* následuje vokál, vyslovuje se většinou v běžné řeči desonorizovaná aproximanta [β], při pečlivé výslovnosti případně neznělá exploziva [p]. Dvě základní výslovnosti fonému, tedy [b] a [β] jsou zde také možné. Jediná normou nepřijímaná varianta je vypuštění *b*. Stejně tak můžeme narazit na různé regionální zvláštnosti, kdy mluvčí na místě *b* vysloví [k], [g], případně [ɣ], žádný z těchto případů však norma neschvaluje. Slovo *absorber* tedy lze vyslovit [apsor'βɛɾ], [aβsor'βɛɾ], [aβsor'βɛɾ] i [absor'βɛɾ].¹²

¹¹ Clegg, Fails (2018), 266.

¹² Čermák (2015), 100-101.

U některých mluvčích se můžeme setkat také se specifickou výslovností před dvojhláskou *ue*, *b* zde je nahrazeno variantami *g*, tedy [g] nebo [ɣ]. Můžeme tedy slyšet výslovnosti slova *bueno* jako ['gueno] nebo ['ɣueno]. Tato výslovnost je specifická pro některé dialekty v zemích Jižní Ameriky a není v souladu s normou.¹³

2.1.4. Odklon od normy v dialektch Latinské Ameriky

Jak už to tak bývá, normativní pravidla nebývají vždy dodržována ani samotnými rodilými mluvčími. Ačkoli je spirantizace konsonantů zjednodušením řeči, objevují se případy, kdy tohoto zjednodušení zkrátka mluvčí nevyužívají. Bývá to záležitost dialektů, takže nejde o jednotlivé mluvčí, ale větší skupinu, která systematicky nějaká z pravidel nedodrжуje přesně tak, jak předepisuje norma. Hlavně v Latinské Americe se vyskytuje několik dialektů, které například vyslovují explozivní variantu, pokud fonému předchází nějaký konsonant. Tuto výslovnost můžeme slyšet například v Kolumbii nebo Venezuele. Na opačný příklad pak můžeme narazit třeba v Mexiku nebo na Kubě. Mluvčí těchto dialektů až ve čtyřiceti procentech případů spirantizují i v úplné iniciální pozici. Odklon od normy však nebyl v žádném dialektu zaznamenán předchází-li fonému vokál, po nazálách a po laterále v případě /d/.¹⁴

2.1.5. Vývoj španělského fonému /b/

Foném /b/, jak jsem ho popsala výše, nacházíme ve španělštině až od 16. století. Do té doby opravdu existovaly dva fonémy, které v některých případech i rozlišovaly význam slov. Jak známo, španělština vychází z latiny, kterou na Pyrenejský poloostrov přinesli Římané v roce 218 př. n. l. V klasické latině se objevovala orální znělá labiovelární frikativa [w], která byla graficky reprezentována písmenem *v*. Ta se ve vulgární latině změnila na znělou bilabiální frikativu [β]. Zároveň má latina znělou bilabiální explozivu [b] zapisovanou písmenem *b*. Původně tedy mezi psanými *b* a *v* byl výslovnostní, a dokonce i fonémický rozdíl.¹⁵

Vulgární latina přicházela na Pyrenejském poloostrově do styku s domorodými jazyky, které ji do jisté míry ovlivnily. Jazyku, který tímto míšením vznikl a používal se na tomto území až do patnáctého století, říkáme iberorománština. Tam, kde se v latině objevuje *b* a zachovalo se až do moderní španělštiny, docházelo nejdříve k frikativizaci a rozdíly mezi *b* a *v* se tím pádem začaly už v období iberorománštiny mazat. Důkazem toho jsou nápisy dochované od začátku 3. století. Nevzdělání kameníci dělali v nápisech chyby, protože se výslovnost těchto dvou písmen víceméně nelišila. Tato dvě písmena tedy můžeme v tomto

¹³ Tamtéž, 101.

¹⁴ Hannahs, S. J., Young-Scholten, M. (1997). *Focus on phonological acquisition*. J. Benjamins Pub. 211.

¹⁵ Zavadil, B. (2004). *Vývoj španělského jazyka*. Karolinum. 149.

období najít ve stejných slovech. Častěji se ale autoři nápisů přikláněli k psanému *b*. Tato tendence se nazývá betacismus.¹⁶

Během reconquisty získávala čím dál větší moc Kastilie, a tak se i její jazyk – kastilština – rozšířil nejvíce, ačkoli se oproti jiným dialektům na poloostrově poměrně odlišoval. Stará kastilština, která se datuje od desátého století, s fonémem /b/ pracuje zase jinak než předchozí jazyky. U latinského psaného *p* docházelo k sonorizaci na [b], to se odráží i v písmu. V latině psané *b*, *v* a *f* se potom vyslovovaly jako bilabiální frikativa a v písmu se změnily na *v*.¹⁷ V období kastilštiny se čím dál více dbá na psaný jazyk a vznikají první významná literární díla – například *Cantar de mio Cid*. Ze staré kastilštiny poté vychází klasická španělština, ta se používala zhruba od konce patnáctého století. V tomto období vznikají nejvýznamnější španělská literární díla.¹⁸

Teprve až během šestnáctého století dochází k defonologizaci a v moderní španělštině zůstává jen jeden foném /b/ se dvěma hlavními alofony. Dvě různé grafické reprezentace ale zůstaly, moderní pravopis totiž vychází po zásahu humanistického hnutí převážně z latinské etymologie.¹⁹

2.2. Srovnání s českým fonémem /b/

V češtině nic jako bilabiální aproximantu [β] nenajdeme, setkáme se zde jen s explozivní variantou, která je navíc reprezentována jen jedinou grafickou podobou. Neznamená to však, že by foném neprocházel žádnými změnami podle konkrétního hláskového okolí. V českém jazyce téměř všechny obstruenty podléhají regresivní asimilaci znělosti (ve shluků obstruentů se všechny vysloví buď zněle nebo nezněle podle toho posledního), dochází k ní i na švech slov. Před neznělymi obstruenty se tedy [b] mění na [p]. To samé se děje i v případech neutralizace na konci slov (znělé obstruenty svou znělost na konci slov ztrácejí, pokud nenásleduje obstruent, díky kterému by asimilovaly).²⁰

2.3. Český foném /v/

Pro úplnost je potřeba popsat i český foném /v/, který, jak už jsem psala výše, ve španělštině nenajdeme, ale vlivem mateřského jazyka by se mohl objevit u českých mluvčích ve slovech, kde se píše písmeno *v*. Jedná se o znělou labiodentální frikativu, často je ale

¹⁶ Zavadil (2004), 171.

¹⁷ Tamtéž, 172.

¹⁸ Tamtéž, 73.

¹⁹ Tamtéž, 172.

²⁰ Volín, J., Skarnitzl, R. (2018). *Segmentální plán češtiny*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. 44-45.

v souvislé řeči mezi vokály vyslovováno jako aproximanta [v], kterou dokonce původně bylo. Toto jeho zvláštní kolísání mezi frikativou a aproximantou, tedy obstruentem, a sonorou, se projevuje i v jeho chování co se týče asimilace znělosti. Stejně jako ostatní znělé obstruenty se neutralizuje a asimiluje na neznělou variantu, tedy [f]. Sám však asimilaci znělosti nespouští, stejně jako ji nespouští ani ostatní české sonory.²¹

²¹ Cvrček, V. (2015). *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví* (Vydání druhé). Karolinum. 64.

3. Osvojování cizího jazyka

K osvojení cizího jazyka má každý člověk jiné předpoklady. Někdo chápe lépe strukturu a pravidla jazyka, jiný je schopen poslechem rozlišovat drobné rozdíly ve zvukové stránce. Dobrá paměť může být v procesu osvojování jazyka také důležitým faktorem. Zároveň záleží na mnoha dalších aspektech jako třeba věku, motivaci ke studiu daného jazyka nebo možnostech aktivně ho využívat v každodenním životě. Pro osvojení zvukové stránky jazyka je samozřejmě výhodné, pokud má mluvčí vycvičený sluch, díky němuž je schopný rozlišit drobné rozdíly, jež mnoho lidí vůbec nemusí vnímat. Při osvojování výslovnosti hlásek, na které v rodném jazyce nejsme zvyklí, může hrát roli i věk. V případě, že se jedinec učí jazyk již od dětských let, pravděpodobnost, že jeho projev bude z fonetického hlediska bližší roditelům mluvčím, je vyšší.²²

Kvalitní jazykový input je jedním z nejdůležitějších aspektů. Častý kontakt s roditelými mluvčími může značně ovlivnit kvalitu výslovnosti. Ne všichni studenti cizího jazyka ale mají možnost žít v zahraničí a přicházet do kontaktu s jazykem naživo na denní bázi. Velmi efektivní pomůckou mohou být filmy, seriály a další audiovizuální obsah, ke kterému má dnes díky internetu přístup téměř každý. Je to tedy skvělá cesta, jak se denně dostat k poslechu správné výslovnosti a zvykání si na ni. Vzhledem k množství možností, které v mediálním světě existují, si každý může najít to, co ho zajímá a baví, a nemusí být odkázán jen na výběr témat například učitele v jazykové škole. Touto cestou se student jazyka může vědomě připravovat na konkrétní situace, které ho čekají, například sledovat videa týkající se oboru, kterému se věnuje.²³

3.1. Výuka cizích jazyků

Neopomenutelné téma pro předkládanou bakalářskou práci představuje výuka výslovnosti jako takové. V průběhu let se proměňovalo, jak velký důraz se na ni ve výuce kladl. V devatenáctém století a na počátku století dvacátého byl jazyk vyučován především přímou metodou. Myšlenka přímé metody spočívá v tom, že mluvčí se cizí jazyk učí stejným způsobem, jako se naučil svůj mateřský jazyk. Není tedy třeba dávat žádné pokyny

²² Tužilová, M. (2021). *The impact of watching films on English pronunciation of Czech lower-secondary school pupils*. Bakalářská práce- Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2021. 15-16.

²³ Tamtéž, 18.

k výslovnosti, protože poslechem a napodobováním si mluvčí zvuky daného jazyka osvojí sám. Až kolem poloviny dvacátého století se pozornost začala více zaměřovat na aktivní poslech, cílené procvičování a zautomatizování si správné výslovnosti od začátku učení se daného jazyka. Tyto dva přístupy se v průběhu let střídaly. S příchodem komunikativní metody v sedmdesátých letech ustoupilo cílené učení výslovnosti opět do pozadí. Metoda měla za cíl hlavně plynulost a porozumění, aby byl mluvčí co nejdříve schopen se domluvit. Dokonalá výslovnost tedy nebyla prioritou. Zníť jako rodilý mluvčí bylo považováno za něco téměř nemožného. Naopak existovaly obavy, že snaha o úplně správnou výslovnost může plynulost projevu ohrozit.²⁴

V devadesátých letech minulého století vstoupila do hry debata, jestli je nutné dosáhnout úrovně výslovnosti rodilého mluvčího, nebo stačí jazyk používat na úrovni srozumitelnosti. Výslovnost tedy byla vyučována bez přehnaných nároků, jen do té míry, aby posluchač porozuměl sdělení mluvčího. V dnešní době se výuce výslovnosti opět dostává větší pozornosti a v mnoha jazycích dokonce vznikají slovníky zaměřené přímo na výslovnost.²⁵ Za zmínku určitě stojí zřejmě největší slovník výslovnosti Forvo, kde můžeme najít slova namluvená ve více jak čtyřech stovkách jazyků. Jedno heslo často obsahuje i více nahrávek rozdělených podle původu a pohlaví mluvčího.²⁶

Stále však bývá mnoha vyučujícími výslovnost opomíjena a není na ni kladen takový důraz jako na další složky jazyka, například pravopis. Ačkoli je dnes už běžně zařazena do výukových materiálů, manuály k výuce pracují s fonetikou jazyka často poctivě, ale bohužel velmi izolovaně. Studenti se tak dozvídají, jak vyslovovat jednotlivé segmenty a slova samostatně, ale ve zbytku výuky už se většinou na naučené jevy tolik nepohlíží. Pro osvojení si správné výslovnosti je potřeba tato cvičení provázat s ostatními aktivitami, dbát na výslovnost i například v konverzačních cvičeních nebo čtení. Je zapotřebí dávat zpětnou vazbu nebo vést studenty k samostatné zpětné vazbě. To znamená klást důraz na pozornější vnímání vlastního projevu, schopnosti se poslouchat a nedokonalosti ve výslovnosti sám rozpoznat.²⁷

Jak už jsem zmínila v předchozí kapitole, skvělou pomůckou při osvojování cizích jazyků mohou být různé filmy nebo videa. Zařadit dobře vybraná videa do výuky má mnoho pozitiv. Lze předpokládat, že studenty zaujme video více než “tradičnější” formy výuky, jako

²⁴ Ketabi, S., Saeb, F. (2015). Pronunciation teaching: Past and present. *International journal of applied linguistics & English literature*, 4(5), 182-189. Dostupné z: <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.4n.5p.182>. 182-183.

²⁵ Tamtéž, 184-187.

²⁶ Dostupné z: <https://cs.forvo.com/>

²⁷ Igarreta Fernández, A. (2021). La enseñanza de la pronunciación en los manuales de ELE: evolución y estado actual. *Doblele*, 7, 22-36. Dostupné z: <https://doi.org/10.5565/rev/doblele.90>. 27-32.

je například frontální výklad. Audio-vizuální médium má i několik výhod oproti pouhému poslechu. Upoutává studentovu pozornost více způsoby, vizuální stránka může pomoci s porozuměním, a tudíž delším udržením zájmu. Kromě poslechu totiž student vidí i gesta a chování postav a může si tak domyslet, co se v dané situaci děje, i když třeba zrovna stoprocentně nerozumí. Nabízí se ve výuce navázat na předložený audiovizuální obsah aktivitami, které studentům umožní nově nabyté znalosti aktivně procvičit a zautomatizovat. Studenti jsou tedy díky videu svědky kompletní situace v osvojovaném jazyce se vším kontextem a ruchy z okolí. Je to pro ně přirozenější forma učení se a spíš budou schopni to napodobit.²⁸

Často ale bohužel samotný input a snaha o napodobení nestačí. Když se v cizím jazyce objevuje foném podobný nějakému českému fonému, student má tendenci si ho zařadit k už známému zvuku a drobných rozdílů si nemusí ani všimnout. Pro správné ovládnutí výslovnosti musí student alespoň z části pochopit i fyziologickou stránku produkce řeči a naučit se vědomě mluvidla ovládat, aby byl schopný si uvědomit, jak vznikají zvuky, které učený jazyk obsahuje. Tím se mu celý proces osvojování si správné výslovnosti zjednoduší, protože i samotný popis fonémů a jejich alofonů lze konkretizovat a zaměřit se na ně detailněji. Student má pak více cest, jak vnímat, co přesně vyslovuje. Není odkázán jen na poslech, ale pomáhá mu i propriocepce. Více si pak může všimnout drobných rozdílů mezi jednotlivými zvuky a uvědomovat si, jak a proč je daný foném ovlivňován hláskovým okolím. Zcela konkrétní vědomou výslovnost si pak může spojit s grafickou podobou.²⁹

3.2. Výhody a nevýhody cizineckého přízvuku

Velká rozloha území, na kterém se hovoří španělsky, má za následek existenci široké variability španělských přízvuků. Tento fakt napomáhá tomu, že ve většině případů rodilí mluvčí rozumí "české" výslovnosti v mluveném projevu. Někdy nemusí ani identifikovat, že komunikuje s osobou, jejíž mateřský jazyk není španělština. Může se domnívat, že dotyčný pochází z jiné části španělsky mluvícího světa. Když ale pozná, že se jedná o cizince, může to s sebou nést několik výhod, ale i nevýhod. Na mnoha místech se cizinec může setkat s diskriminací, nepřijímáním do společnosti, někdy dokonce s odmítnutím pokračovat v komunikaci na základě svého konkrétního původu. Naopak v některých situacích se znít jako

²⁸ Tužilová (2021), 78-79

²⁹ Moreno Campos, V. (2021). La propiocepción como estrategia didáctica en la enseñanza de la pronunciación. *Foro de profesores de E/LE*. 127-128.

cizinec může vyplatit. Rodilý mluvčí často přistupují k cizincům s větší trpělivostí, přizpůsobí i svou mluvu tak, aby mu bylo lépe rozumět. Tomuto jevu se říká *foreigner talk*. Někdy je dokonce přízvuk brán velmi pozitivně, jako něco zajímavého, co definuje konkrétního člověka, dělá ho pro okolí zajímavým.³⁰

Existují důkazy o tom, že přítomnost cizineckého přízvuku u mluvčího může v posluchači vyvolat nedůvěru. V roce 2010 proběhl v USA výzkum, který měl za cíl zmapovat, jak moc důvěryhodně působí pro rodilého mluvčího informace sdělená rodilým mluvčím bez cizineckého přízvuku a s jemným nebo silným přízvukem. Výsledky tohoto výzkumu jasně ukázaly, že mluvčí bez přízvuku vzbuzovali v účastnících mnohem větší důvěru. Zpracování informace vyslovené s cizineckým přízvukem vyžaduje větší snahu a trvá déle, to si ale posluchač většinou neuvědomuje, spíše mu složitěji zpracovatelná informace připadá jako méně věrohodná. Autoři studie upozorňují, že to může nerodilé mluvčí znevýhodňovat v některých pro ně důležitých nebo dokonce zásadních situacích, jako jsou například pracovní pohovory nebo svědčení u soudu.³¹ Na tento výzkum navázala v roce 2016 česká studie, která zkoumala, jak na cizinecký přízvuk v angličtině reagují nerodilí mluvčí, co se týče věrohodnosti sdělení. Výsledky opět ukázaly, že cizí přízvuk v jazyce snižuje důvěryhodnost mluvčího. Autorka výzkumu také naznačuje, že jedním z dalších důležitých faktorů může být, o přízvuk jakého jazyka se jedná. Do hry pak vstupují předsudky, které posluchač může mít vůči konkrétním národům.³²

³⁰ Černíková, Š., Čermák, P. (2016). Rysy cizineckého přízvuku ve španělštině českých mluvčích: The Phonetic Features of Spanish as Spoken by Czechs. *Časopis pro moderní filologii*, 98(1), 77-91. 78-79.

³¹ Lev-ari, S., Keysar, B. (2010). Why don't we believe non-native speakers? The influence of accent on credibility. *Journal of experimental social psychology*, 46(6), 1093-1096. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.05.025>

³² Hanzlíková, D. (2016). *Důvěryhodnost rodilých a nerodilých mluvčích angličtiny podle nerodilých posluchačů*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. 54-55.

4. Výzkum a analýza

Cílem této práce je popsat všechny alofony španělského fonému /b/, kontrast s jeho českým protějškem a následně zmapovat, jaké povědomí o tomto jevu mají studenti hispanistiky a jak zvládají konkrétní výslovnost v plynulém čteném projevu. V rámci výzkumu jsem tedy vytvořila text, který obsahuje několik výskytů možných kontextů fonému /b/ a ten následně dala přečíst ve studiu Fonetického ústavu na FF UK studentům Hispanistiky a rodilým mluvčím. Vzniklé nahrávky jsem analyzovala ve fonetickém programu Praat buď poslechem nebo pomocí spektrogramu a oscilogramu.

4.1. Výběr respondentů

Pro výzkum jsem náhodně vybrala pět studentů od druhého do čtvrtého ročníku bakalářského programu Hispanistika a pět studentů navazujícího magisterského programu. První ročník bakalářského programu jsem vynechala, protože studenti tohoto ročníku nemají ještě absolvovaný dvousemestrální kurz fonetiky. Respondenti měli možnost si text jednou přečíst, než ho četli na mikrofon. Po nahrávání dostali připravený dotazník, ve kterém vyplňovali informace, které by mohly souviset s jejich úrovní výslovnosti. Zajímala mě délka a forma studia španělštiny, čas strávený ve španělsky mluvících zemích a zda přichází se španělštinou do kontaktu i v každodenním životě, například díky rodilým mluvčím v okolí, či sledováním filmů, seriálů apod. Dále mě zajímalo, zda poznali, na jaký jev se text zaměřuje, abych mohla zjistit, jestli to může mít vliv na úspěšnost při čtení. Poslední otázka cílila na popsání pravidel pro foném /b/, abych zjistila, jak moc souvisí znalost pravidel a jejich výsledná realizace ve čteném projevu.

V následující tabulce jsou sepsány výsledky dotazníku, mluvčí jsou pro účely práce anonymizováni. V tabulce a dále v práci budou označováni jako ČM01 až ČM10. Každému z respondentů ovšem byla nabídnuta zpětná vazba, aby případně na své výslovnosti mohl dál pracovat.

	Ročník na Hispanistice	Délka studia	Forma studia	Čas strávený ve španělsky mluvících zemích	Kontakt s rodilými mluvčími (vyjma vyučujících na hispanistice)	Sledování filmů, seriálů, poslech hudby atd.
ČM01	3. ročník Bc	10	ZŠ, samouk, bilingvní gymnázium	celkem 9 týdnů dovolené v různých částech Španělska	nemá	minimálně 1x týdně sledování seriálu denně poslech španělské hudby
ČM02	3. ročník Bc	6	SŠ, soukromé hodiny s rodilou mluvčí	žádný	párkrát do měsíce	každý týden
ČM03	3. ročník Bc	10	SŠ, Erasmus	3 týdny dovolená, dobrovolnictví 5 měsíců Erasmus	nemá	občas
ČM04	4. ročník Bc	10	ZŠ, 2týdenní kurz ve Valencii, SŠ	celkem 4 týdny dovolené 2týdenní kurz ve Valencii	1x týdně	1x týdně
ČM05	4. ročník Bc	12	SŠ, Erasmus	celkem 3 týdny dovolené 5 měsíců Erasmus	nemá	minimálně
ČM06	1. ročník nMgr.	11	SŠ, Instituto Cervantes, Erasmus	3 týdny dovolené 5 měsíců Erasmus	občas, hlasové zprávy s kamarády	3x týdně častěji i krátká videa
ČM07	1. ročník nMgr.	8	SŠ, měsíční kurz ve Španělsku	měsíční kurz v Barceloně celkem 3 týdny dovolené	nemá	několikrát týdně
ČM08	1. ročník nMgr.	10	SŠ	žádný	nemá	skoro každý den
ČM09	2. ročník nMgr.	13	ZŠ, SŠ, Erasmus	3 týdny pobyt ve Španělské rodině 6 měsíců Erasmus	nemá	filmy 2x měsíčně videa na sociálních sítích
ČM10	2. ročník nMgr.	11	SŠ, Instituto Cervantes, Erasmus	2 týdny dovolená 3 měsíce au pair 6 měsíců Erasmus	občas telefonáty s kamarády z erasmu	1x týdně

Tabulka 1: Dotazník ohledně zkušeností se španělštinou

Abych se ujistila, že jsou popsána pravidla pro výslovnost opravdu používána, nahrála jsem také rodilé mluvčí ze Španělska. Jednalo se o tři vysokoškolské studentky, které v Praze tráví svůj Erasmus.

4.2. Text k nahrávkám

Text, který mluvčí četli je složen z třiatřiceti na sobě nezávislých vět, z toho ve dvaceti devíti z nich se vyskytuje foném /b/, zbylé čtyři byly vybrány pro rozptýlení pozornosti mluvčího, aby nepoznal, na který jev je text zaměřen a nemohl tomu cíleně přizpůsobit svůj projev. Foném se v textu celkem vyskytuje třiasedmdesátkrát. Velký počet výskytů zaručuje, že i kdyby mluvčí poznal, na jaký jev text cílí, a výslovnost tomu cíleně přizpůbil, pravděpodobně všechny výskyty stejně neuhlídá. Věty byly vybrány z korpusu tak, aby se v textu méně časté kontexty vyskytovaly alespoň dvakrát, častější potom zhruba čtyřikrát a časté kontexty – foném v intervokální pozici, případně v okolí *r*, *l* nebo *s* – měly kolem deseti výskytů. Snažila jsem se také vyrovnat množství psaného *b* a *v*, aby bylo možné porovnat, jak si čeští mluvčí uvědomují, že se tato dvě písmena čtou ve španělštině stejně. Všechny kontexty, které se vyskytují i na hranicích slov, jsem samozřejmě zařadila do textu také.

Text tedy obsahuje jednu psané *b* na začátku věty, které dle mého názoru v textu ani nebylo potřeba, protože výslovnost se zde shoduje s českou a je tedy velmi nepravděpodobné, že by mluvčím tento kontext dělal nějaké problémy. Písmeno *v* na začátku věty je však v textu třikrát.

Další kontexty, které by českým mluvčím neměly dělat problémy, protože zápis odpovídá výslovnosti jako v češtině jsou psané *nb* a *mb*, každý z nich je v textu třikrát. U *nb* mě zajímalo také, jak mluvčí asimilují místo tvoření nazály. A posledními kontexty, které by neměly dělat problém, jsou předpony *sub-*, *ob-*, *ab-* ve spojení s konsonantem *t*, případně se *s* a za ním následujícím vokálem. V těchto případech může docházet k asimilaci znělosti stejně jako v češtině.

Psané *b* v intervokální pozici se v textu vyskytuje patnáctkrát, v sousedství konsonantů, které výslovnost neovlivňují – vyslovuje se aproximativní varianta – ho potom najdeme desetkrát. Oproti tomu kontexty se stejnou výslovností, ale s psaným *v* jsou v textu čtrnáctkrát a osmkrát. Tyto kontexty jsou ve španělském jazyce velmi časté, a tudíž většinou nebylo potřeba je přímo vyhledávat v korpusu, ale byly už ve větách, které jsem do textu zařadila kvůli méně častým výskytům.

Osmkrát najdeme psané *nv*, kde mě opět zajímala nejenom výslovnost fonému /b/ ale i asimilace předchozí nazály a jak moc spolu tyto dva jevy u českých mluvčích souvisí.

Nakonec jsem do textu přidala ještě dvakrát předponu *sub-* a následující *m*. Dvakrát potom předponu *sub-* nebo *ab-* s následným *s* a konsonantem. Tam jsem vynechala slova, u kterých už je dnes v normě vynechávat i v psaném projevu *b*. Výskyt na konci slova jsem do

textu také nezařadila, protože ho najdeme jen u slov cizího původu a výslovnost může být u mluvčího ovlivněna například znalostí daného cizího jazyka.

Celý text, jak ho dostali k přečtení respondenti, přikládám v příloze (*Příloha 1*).

4.3. Hypotézy

Na základě podobností a rozdílů mezi českým a španělským jazykem lze uvažovat o několika hypotézách, jak si čeští mluvčí při čtení povedou.

- 1) První hypotézou je neosvojení si rozdílů mezi českým a španělským systémem. Český mluvčí si zkrátka rozdíly nemusí vůbec uvědomovat, bude se řídit psanou podobou a vyslovovat, jak by vyslovoval v češtině. Psané *b* bude vyslovovat jako znělou bilabiální explozivu a psané *v* jako znělou labiodentální frikativu nebo aproximantu. V projevu takového mluvčího se pravděpodobně znělá bilabiální aproximanta nebude vyskytovat vůbec.
- 2) Možné je také osvojení si správné výslovnosti jen u běžnějších slov, které je mluvčí zvyklý používat. Slova jako například *ver*, *hablar*, *volver* by tedy nemusela dělat problémy. U méně obvyklých slov, které mluvčí tak dobře nezná, je odkázán na psanou podobu slova, a pokud nemá španělskou výslovnost dostatečně zažitou, snadno ho to zmate zpět k české. Slova jako třeba *navío* pak může namísto [na'βio] přečíst [na'vio].
- 3) Problém mohou dělat také slova, která jsou podobná svým českým, případně anglickým překladům. Například ve slově *investigación*, pro které máme v češtině *investigace*, se mluvčí snadno splete a vysloví [nv] namísto [mb], přestože zná pravidla a většinou mu nedělají problémy. Zvyk z mateřského jazyka může být silnější.
- 4) Správná výslovnost se pojí s kvalitním inputem. Pokud je mluvčí pravidelně v kontaktu s rodilými mluvčími nebo alespoň často sleduje španělské filmy či seriály, jeho výslovnost pravděpodobně bude lepší.

4.4. Analýza výsledků výzkumu

V této části se dostávám k nejdůležitějšímu bodu práce, a tím je vyhodnocení výsledků výzkumu. Už když se podíváme na poměry všech vyslovených hlásek u českých a španělských mluvčích, vidíme velké rozdíly. Celková úspěšnost rodilých mluvčích je rovných 95,4 procenta, zatímco Češi dohromady dosáhli jen na 52,3 procenta.

Graf 1: Poměry všech vyslovených hlásek

Graf jsem pro lepší přehlednost lehce zobecnila. V souvislé řeči se stává, že mluvčí desonorizuje iniciální znělou explozivou, to je ovšem v plynulé řeči úplně běžné a není to porušení normy. Pod [b] jsem tedy zařadila i desonorizované [b̥]. Pod [β] jsem zahrнула i desonorizovanou bilabiální aproximantu, případně bilabiální frikativu, která se objevila celkem dvakrát u rodilých a dvakrát u českých mluvčích.

Jak si můžeme všimnout, podle předpokladů se u českých mluvčích v mnohem větší míře vyskytuje exploziva, na kterou jsou zvyklí ze svého rodného jazyka. S tím zároveň i množství vyslovených [p], která vznikla kvůli „české“ asimilaci i na místech, kde k ní ve španělštině docházet nemá. Šedé pole reprezentující labiodentální [v] potom vidíme jen u českých mluvčích. Labiodentálu Češi vyslovili v celkem 24 procentech případů. Když se podíváme, kolik procent zabírá psané *v* v textu, dostaneme se na 44,2 procenta, více než polovina psaného *v* tedy byla vyslovena labiodentální jako v češtině. Je možné, že výsledky by byly lepší ve spontánním projevu, protože by respondenti nebyli tolik vázáni na psanou formu slov. Výzkum na spontánní projev je však velmi obtížné zrealizovat, protože nejde dosáhnout toho, aby všichni mluvčí říkali to samé.

Dále se podíváme, jak si vedli jednotliví mluvčí. V tabulce je u každého z mluvčích uvedená úspěšnost, dále zda poznali, na jaký foném text cílí, a zároveň pro porovnání jejich popis výslovnosti fonému /b/. Požádala jsem je také, aby si vzpomněli, kde se tato výslovnostní pravidla dozvěděli, zda to bylo od někoho z rodilých mluvčích nebo například až na vysoké škole.

mluvčí	úspěšnost	poznal ano/ne	pravidla pro foném /b/	kde byl s pravidly seznámen
ČM01	27,4 %	ne	záleží na pozici fonému v daném slově a pokud je obklopeno souhláskami nebo samohláskami	gymnázium
ČM02	69,9 %	ne	na začátku slova normální b uprostřed slova slabší, skoro jako naše v v čteme stejně jako b	gymnázium
ČM03	42,5 %	ne	b je bilabiála ale vyslovuje se měkčeji než v češtině, b je exploziva	Hispanistika
ČM04	43,8 %	ne	pokud stojí na začátku slova, stejně jako české, pokud se nachází mezi jinými hláskami, je uzavřenější a více se od české liší	Hispanistika
ČM05	53,4 %	ne	/b/ se vyslovuje na začátku slov začínajících na b nebo v a po nazálách, objevuje se ve výslovnosti nv jako[mb], také ve slovech začínajících na w germánského původu	Hispanistika
ČM06	69,4 %	ne	b v intervokální pozici se vyslovuje jako β	Hispanistika, Erasmus
ČM07	34,2 %	ano	ve španělštině se foném b vyslovuje i tam, kde se píše v	Hispanistika
ČM08	43,8 %	ne	vyslovuje se jako okluzivy na začátku taktu nebo po nazále, jinak se vyslovuje jako aproximanta	Hispanistika
ČM09	72,6 %	ne	slovo začínající na v se čte /b/, stejně tak po n, ve slově tranvía se čte /b/	Hispanistika
ČM10	65,8 %	ne	na začátku slova, s jinou bilabiálou /b/ zbytek (mezi samohláskami většinou) /β/	Hispanistika, od rodilého mluvčího

Tabulka 2: Dotazník na pravidla pro výslovnost

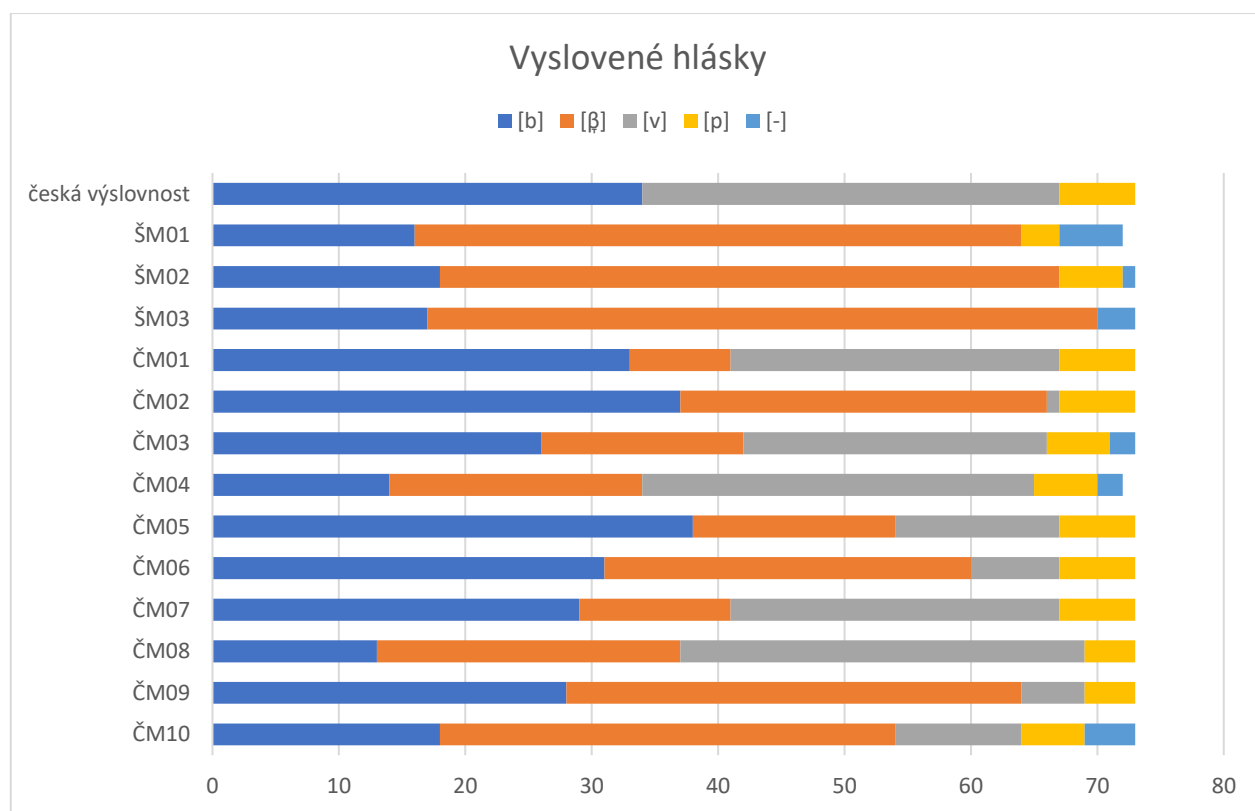
Zde je potřeba podotknout, že otázka na pravidla v dotazníku asi nebyla položena úplně šťastně. Není bohužel úplně jisté, jestli respondenti, kteří se vůbec nezmiňují o psaném v, tak činí proto, že jsem se na něj konkrétně nezeptala, nebo vůbec neví, že psané v také spadá pod foném /b/. Domnívám se, že problémy mohl způsobovat samotný termín *foném*, jehož význam nemusí být všem mluvčím jasný. Každopádně i z tohoto vzorku můžeme vidět, že pouhá znalost či naučenost pravidel ke správné výslovnosti nestačí a platí to i naopak. Když se například podíváme na výsledek ČM06, který vůbec různé grafické podoby nezmiňuje, zjistíme, že i tak se v pomyslném pořadí umístil mezi těmi lepšími. Stejnou výslovnost písmen zmiňuje jen necelá polovina respondentů, mezi nimi například i ČM07. Ten dopadl jako druhý nejhorší, ačkoli dokonce jako jediný poznal, na jaký jev byl text zaměřen.

Jak si ale můžeme všimnout v posledním sloupci tabulky, většina respondentů se s pravidly pro foném /b/ setkala až při studiu Hispanistiky, ačkoli všichni se studiem španělštiny

začali už na střední, někteří dokonce už na základní škole. Ukazuje to, že fonetická stránka jazyka opravdu bývá učiteli při výuce opomínána, nebo jí alespoň nepřikládají takovou váhu.

Co se týče srovnání studentů bakalářského a navazujícího magisterského programu, bakaláři dosáhli celkové úspěšnosti 47,5 procenta, zatímco magistři si vedli o něco lépe. Ti dohromady dosáhli na 57 procent. V obou skupinách ale výsledky hodně kolísaly, a tak nelze, minimálně z tohoto poměrně malého vzorku, jasně říct, že by studenti magisterského programu vyslovovali lépe. Přes hranici 60 procent se dostali čtyři mluvčí, jeden z nich se španělsky učil od rodilých mluvčích a zbylí tři byli na pětiměsíčním Erasmu ve Španělsku. Je možné, že tento intenzivnější kontakt s rodilými mluvčími může být příčinou lepší výslovnosti.

V grafu najdeme opět počty výslovností jednotlivých hlásek u každého z mluvčích, včetně výsledků rodilých mluvčích pro srovnání. V prvním řádku je pro orientaci ještě zadán počet, jak by to vypadalo, kdyby mluvčí stoprocentně vyslovovali „česky“ podle grafické podoby slova. Můžeme si například všimnout u ČM01 a ČM07, kteří dopadli nejhůře, že je u nich mnohem větší četnost exploziv a labiodentálních [v], zatímco aproximanta [β] se u nich objevuje jen velmi málo. U ČM08 výsledky naopak víceméně odpovídají jeho odpovědi v dotazníku – počet exploziv je o něco menší než u rodilých mluvčích, zbytek psaných *b* je podle pravidel vysloven jako aproximanta, vyslovených labiodentálních [v] je potom jen o jedno méně, než je v textu psaných.

Graf 2: Vyslovené hlásky u jednotlivých mluvčích

V následujících podkapitolách se blíže podíváme na jednotlivé typy kontextů, okomentuji, co mluvčím dělalo největší problémy a jaké k tomu mohly být důvody.

4.4.1. Výsledky rodilých mluvčích

Alespoň krátce bych ráda okomentovala, jak si s textem poradily rodilé mluvčí. Pokud bychom počítali úspěšnost na procenta, dosáhly by 95,4 procenta. Výskytů bylo původně celkem 219, ale jedno cílové slovo bylo jednou přečteno špatně a musela jsem ho tedy z celkových výsledků vyškrtnout. V 218 výskytech se tedy Španělky odchýlily od normy jen desetkrát, labiodentální [v] však nebylo vysloveno ani jednou. Většina chyb byla záměna explozivní varianty za aproximantu nebo naopak.

Velmi zajímavě ovšem dopadlo spojení *un buen*, kde by měla být vyslovena exploziva, ale všechny tři mluvčí foném úplně vynechaly, respektive vyslovily geminátu [mm]. Toto spojení je v jazyce tak časté, že pravděpodobně mluvčí nemají takovou potřebu ho vyslovovat důkladně, protože i bez explozivy je každému jasné, co bylo řečeno.

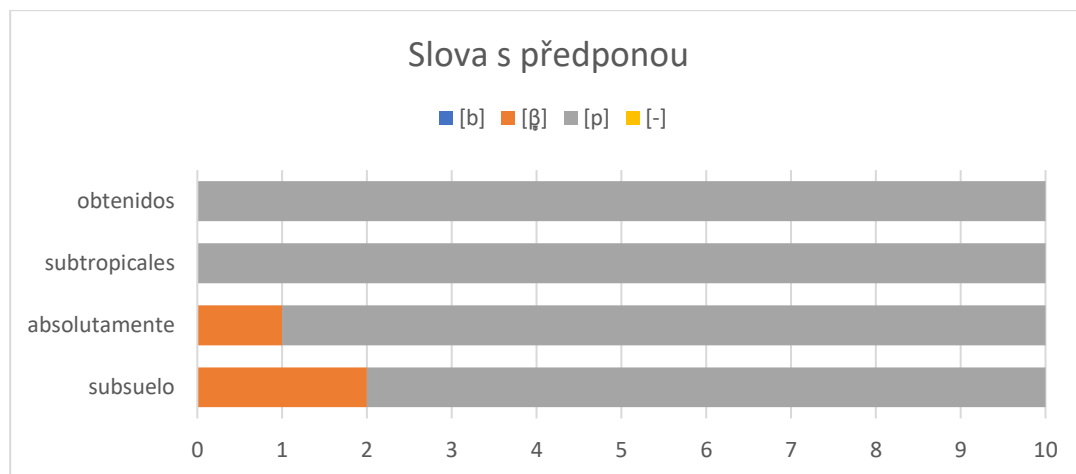
4.4.2. Výslovnost totožná s češtinou

V textu bylo jedenáct výskytů, u kterých psaná forma odpovídá té čtené v podstatě stejně jako v českém jazyce. Jednalo se hlavně o psané *b*, které se vyslovuje jako exploziva. Zároveň jsem sem zařadila i slova, kde psané *b* může podléhat asimilaci znělosti na [p] před neznělým konsonantem. Nepředpokládala jsem tedy, že by v těchto případech měli mluvčí problémy. Níže v tabulce jsou vypsaná konkrétní slova a spojení slov a jejich úspěšnost. Jak si můžeme všimnout, v šesti z těchto jedenácti slov opravdu ani jeden z mluvčích nechyboval.

psané b na začátku věty	spojení mb, nb	spojení mb, nb před hranici slov	psané b, které se podléhá asimilaci na [p]
Busco 8/10	ambos 9/10	un bosque 10/10	obtenidos 10/10
	colombianos 6/10	con bastante 10/10	subtropicales 10/10
	asombrado 7/10	un buen 8/10	absolutamente 10/10
			subsuelo 10/10

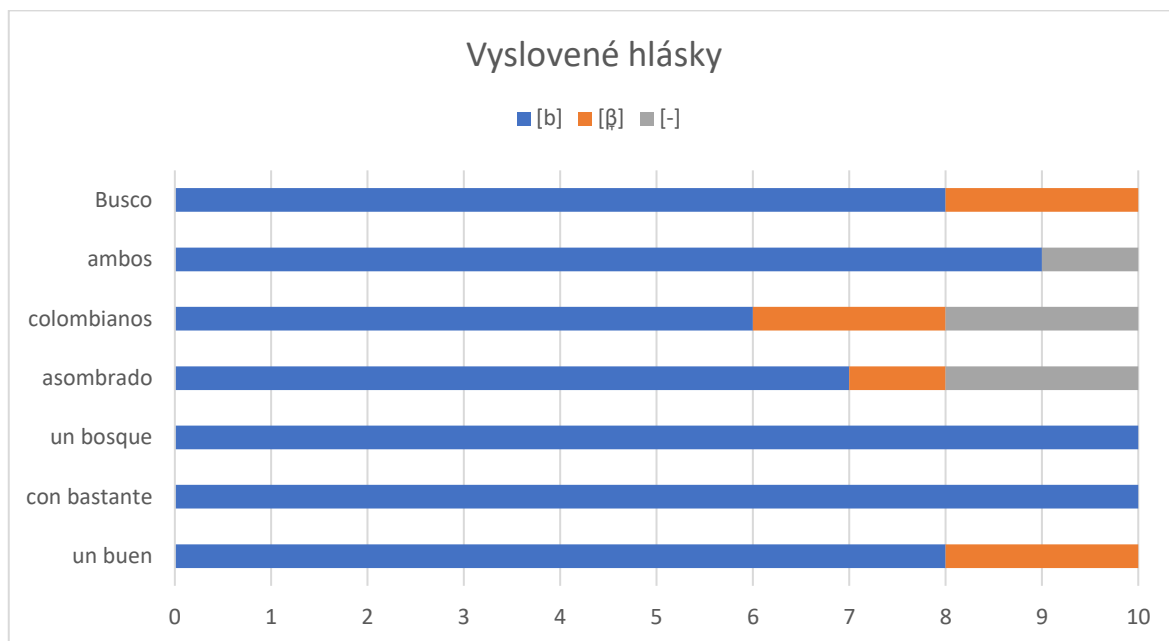
Tabulka 3: Kontexty totožné s češtinou

U slov *obtenidos* a *subtropicales* vyslovilo všech deset respondentů [p], stejně jako dvě rodilé mluvčí. Poslední Španělka v obou případech vyslovila aproximantu, která je ovšem podle normy také v pořádku. U slova *absolutamente* vyslovil jeden český mluvčí desonorizovanou aproximantu. Ve slově *subsuelo* tak učinili dokonce dva.

Graf 3: Hlásky vyslovené ve slovech s předponou

Ačkoli by kontexty zde uvedené neměly dělat problémy, některá slova nebyla vyslovena vždy správně. Nejvíce se chybovalo ve slově *colombianos*, úspěšně jej vyslovilo jen šest respondentů. Další dva vyslovili aproximantu a poslední dva mluvčí foném úplně vynechali. Výslovnost aproximanty v tomto případě příkládám nedokonalé znalosti pravidel. Mluvčí si zřejmě neuvědomují, že nejen na začátku věty, ale i po nazálách se vyslovuje exploziva, a tak se jí zde vyhýbají. Vyslovit aproximantu po bilabiálním [m] ovšem není nic snadného, protože rty už jsou spojené. (Přesto se respondentům rozevřít rty bez exploze podařilo sedmkrát.) Zřejmě snaha vyhnout se explozivě tedy vedla k tomu, že dva mluvčí foném úplně vynechali a vyslovili tedy [kolo'mianos]. Toto se dvakrát stalo i u slova *asombrado* a jednou u *ambos*. U jednoho z respondentů se toto dělo opakovaně, ne však úplně ve všech případech, a nikdy k tomu nedošlo na švu slov.

Graf 4: Hlásky vyslovené v kontextech totožných s češtinou

4.4.3. Předpona *sub-* + *m*

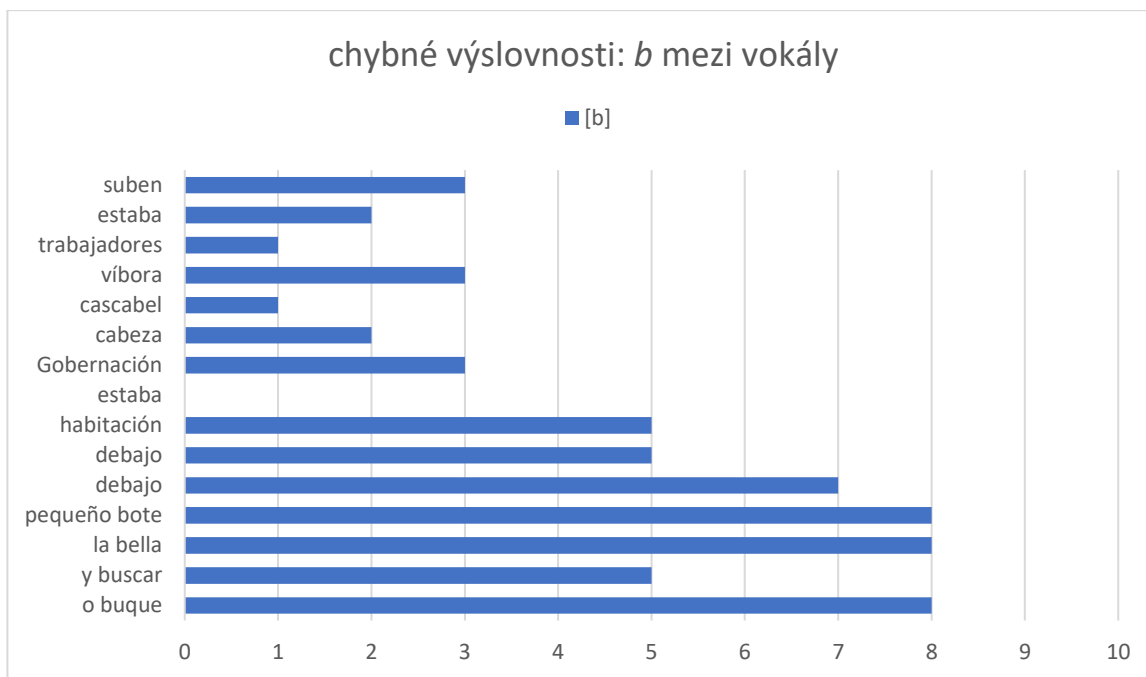
Slova začínající na *sub-m* byly v textu jen dvě – *submundo* a *submarino*. Pravidla udávají, že se foném /b/ vyslovuje oslabeně, či krátce nebo rovnou asimiluje na [m]. Rodilí mluvčí vyslovili třikrát exploziv a třikrát asimilovali. Závěr u exploziv byl opravdu něco kratší než v jiných kontextech. Běžně se u Španělek pohyboval kolem třiceti milisekund, u tohoto kontextu se zkrátil na dvacet. Češi zde vyslovili ve všech případech exploziv, neasimiloval ani jeden. Jejich mluvní tempo bylo celkově pomalejší. Běžně se závěr u exploziv pohyboval kolem sedmdesáti milisekund, zde se zkrátil většinou na padesát.

4.4.4. Aproximanta v intervokalické pozici

Jak vyplývá z dotazníku, mluvčí si ne vždy zapamatují úplně celá pravidla. Co ale většinou správně zmiňují, je, že mezi vokály se foném /b/ vyslovuje jako aproximanta. Tyto kontexty by tedy neměly dělat takový problém, alespoň jedná-li se o psané *b*. Zajímavé výsledky ovšem dostáváme, když se podíváme, jak výslovnost ovlivnilo psané *v* nebo švy slov. Níže v tabulce jsou opět vypsány konkrétní kontexty a úspěšnost u každého z nich. (Slovo *suben* je do statistiky zařazeno jen devětkrát, protože se zde jeden respondent překl. Před slovem *buscar* udělal jeden z respondentů pauzu.)

psané b	psané b na začátku slova	psané v	psané v na začátku slova
suben 6/9	pequeño bote 2/10	evitar 4/10	estuviera <u>vol</u> viendo 1/10
estaba 8/10	la bella 2/10	estuviesen 4/10	la víbora 2/10
trabajadores 9/10	y buscar 4/9	vivos 4/10	a varias 2/10
víbora 7/10	o buque 2/10	estuviera 2/10	ya veréis 2/10
cascabel 9/10		prevención 6/10	que ver 5/10
cabeza 8/10		nuevo 3/10	a ver 6/10
Gobernación 7/10		navío 3/10	
estaba 10/10		navegar 5/10	
habitación 5/10			
debajo 5/10			
debajo 3/10			

Tabulka 4: Aproximanta v intervokalické pozici

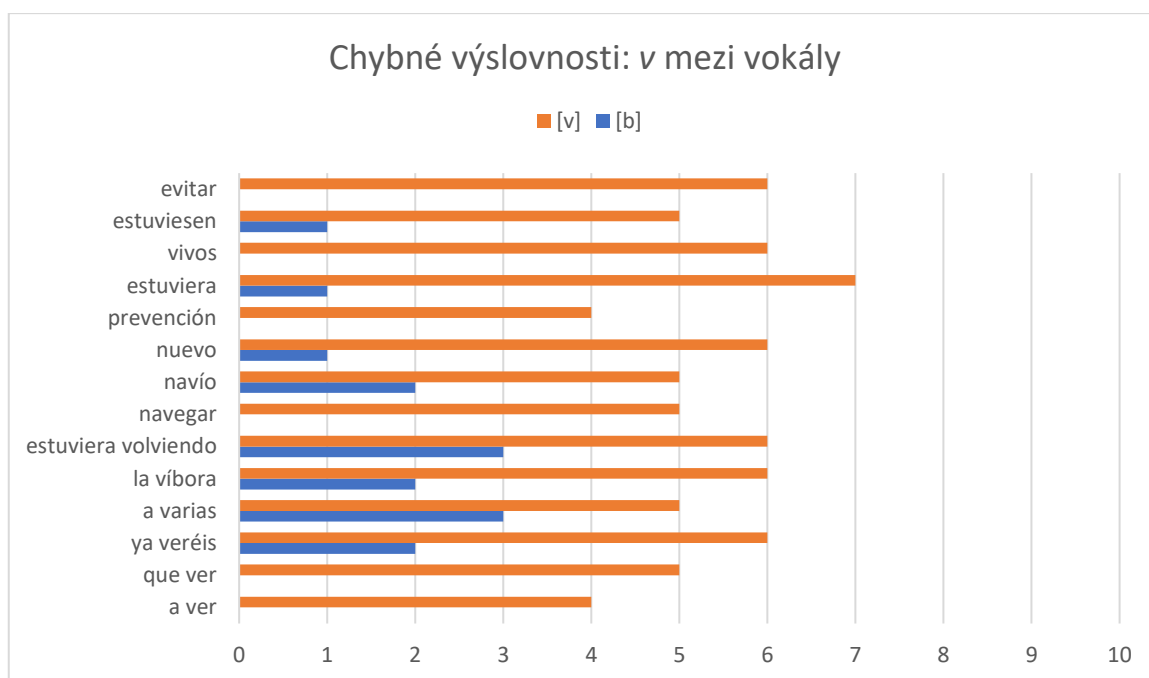

Graf 5: Chybné výslovnosti psaného *b* v intervokálníkové pozici

Jak si můžeme hned na první pohled všimnout, psané *b* mezi vokály uprostřed slova opravdu takový problém nedělá. V 70,5 procentech případů vyslovili respondenti správně aproximantu, v ostatních explozivu. Když se ovšem podíváme na případy, kdy je foném na začátku slova, úspěšnost hned klesne na pouhých 25,6 procenta. Podobnou tendenci můžeme pozorovat u psaného *v*, zde je ovšem úspěšnost celkově mnohem nižší právě kvůli rozdílné grafické podobě. Z celkových čtrnácti výskytů měly nadpoloviční úspěšnost jen dva. Rozdíl tady není tak drastický. Ze 38,8 procent v pozici uprostřed slova klesne na rovných třicet procent na švu slov.

Kde jsem ale takový úspěch nečekala, je ve slově *prevención*. Vzhledem k tomu, že v češtině máme také slovo *prevence*, čekala jsem, že se mnohem víc respondentů nechá strhnout zvykem a vysloví labiodentálu. Takové výsledky totiž byly u slova *investigar* (viz kapitola 4.4.6.). Více jak polovina mluvčích však správně vyslovila bilabiální aproximantu.

Za pozornost tu určitě stojí dobré výsledky u spojení *que ver* a *a ver*. Tyto výrazy jsou v jazyce poměrně časté, takže se s nimi mluvčí setkávají pravidelně jak poslechem, tak ve vlastním projevu. Je i dost možné, že když jim byla vysvětlována pravidla pro výslovnost písmene *v*, mohly jim být jako příklady uvedena třeba tato spojení. Podporuje to moji druhou hypotézu o lepší výslovnosti frekventovanějších výrazů.

Graf 6: Chybné výslovnosti psaného v v intervokálníkové pozici

Co se týče chybných vyslovení, u psaného *b* je pochopitelně jediná možnost exploziva. Že by mluvčí hlásku úplně vynechal, se nestalo ani jednou. U psaného *v* potom značně převažuje labiodentální aproximanta. U slov *evitar*, *vivos*, *prevención*, *que ver*, *a ver* a *navegar* nebyla dokonce bilabiální exploziva vyslovena ani jednou, v ostatních případech maximálně třikrát, a to jen na švech slov. Jak můžeme vyčíst z odpovědí v dotazníku, často se studenti domnívají, že exploziva se čte na začátku všech slov a nejenom na začátku promluvy.

4.4.5. Aproximanta v okolí konsonantů

Dva mluvčí v dotazníku napsali, že se foném /b/ vyslovuje jinak, jen pokud je obklopen vokály. Zajímalo mě tedy, jak moc jiné budou výsledky u kontextů, kde sousedí s konsonanty (kromě nazál). Níže v tabulce jsou opět vypsány všechny kontexty s úspěšností. (Kontexty *mil veinti* a *textos velando* jsou do statistiky zahrnuti jen osmkrát, protože mluvčí udělali mezi slovy pauzu a následně vyslovili explozivu, je jim to tedy ve výsledku uznáno jako správné řešení.)

psané b	psané b na začátku slova	psané v	psané v na začátku slova
hierbas 6/10	los buenos 2/10	olvidó 4/10	nos venía 0/10
invisible 7/10	al bosque 4/10	volviendo 3/10	mil veinti 0/8
habló 7/10	cómo brillarán 3/10	hervía 4/10	textos velando 0/8
doble 6/10	gatito blanco 4/10	volvió 5/10	
hable 6/10		selvas 6/10	

sobre 6/10			
------------	--	--	--

Tabulka 5: Aproximanta v okolí konsonantu

Zde můžeme opět vidět podobnou tendenci jako u aproximanty obklopené jen vokály, ale celkově je zde úspěšnost o něco nižší. U psaného *b* je uprostřed slova 63,3 procenta, na švu slov potom klesne na 32,5 procenta. U psaného *v* jsou výsledky opět o něco horší, uprostřed slova jen 44 procent. Na švu slov potom dokonce bilabiální aproximantu nevyšlo vůbec nikdo z respondentů.

V těchto případech je častěji vyslovena bilabiální exploziva, počet vyslovených labiodentál se nijak nezvýšil. Výsledky tedy opět ukazují, že jsou pravidla buď nepřesně vysvětlována nebo špatně pochopena a mluvčí si často myslí, že na začátku slova se vždy vyslovuje exploziva.

4.4.6. Začátek věty

Pokud mají mluvčí dobře zažito, že se psané *v* vyslovuje stejně jako *b*, neměl by začátek věty dělat žádný problém jako dělal například začátek slova uprostřed věty. Když sečteme respondenty, kterým se daří vyhnout se labiodentálnímu [v] a vyslovují tedy aproximantní nebo explozivní variantu bilabiály, dostaneme se průměrně zhruba na pět z celkových deseti. V tabulce níže můžeme vidět, že výsledky tomu víceméně odpovídají.

Viajaron 5/10	Verdad 6/10	Vamos 6/10
---------------	-------------	------------

Tabulka 6: Foném na začátku věty

4.4.7. Psané *nv* uprostřed a na švu slov

Tento kontext je, dle mého názoru, jeden z nejobtížnějších na osvojení si správné výslovnosti, zvláště při čteném projevu. Výslovnost se tu od psané formy liší hned u dvou fonémů, správně by mělo kromě vyslovení bilabiální explozivy dojít ještě k asimilaci [n] na bilabiální [m]. Pokud si zde mluvčí asimilaci neosvojí, ale správně vyslovuje explozivu, vlastně si tím přidělává práci. Pokud se tak stalo, brala jsem to jako úspěšnou výslovnost. (Na úspěšnost asimilace se ale také krátce podíváme v následující podkapitole.) V tabulce jsou opět vypsána konkrétní slova a úspěšnost mluvčích.

nv uprostřed slova	nv na švu slov
envueltos 3/10	en voz 3/10
enviados 2/10	estuviesen vivos 5/10
invisible 4/10	pueden ver 5/10
investigarme 0/10	determinación volvió 5/10

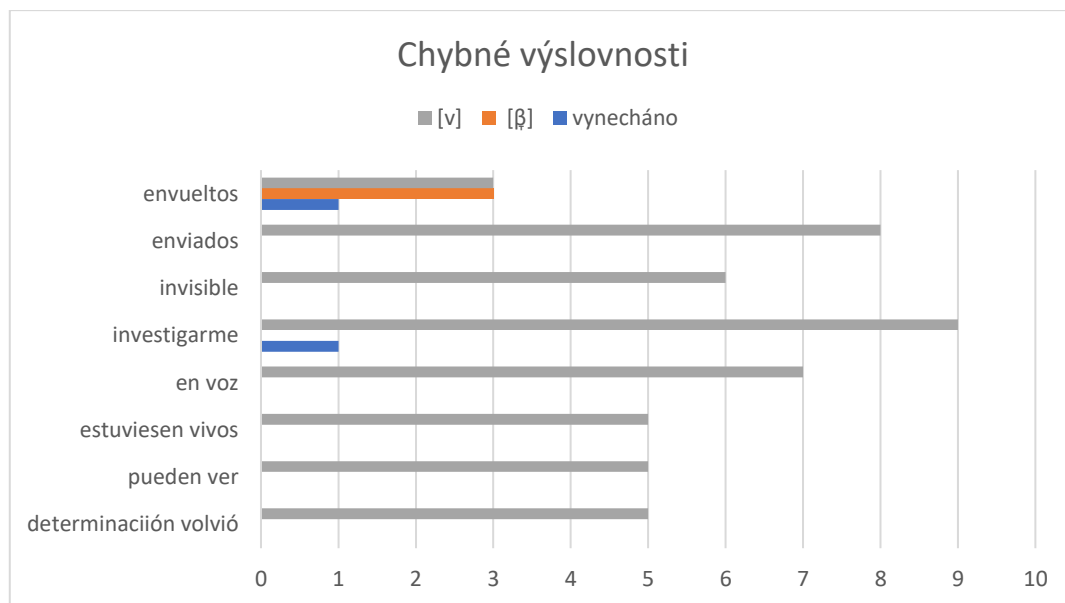
Tabulka 7: Psané *nv*

Celkově se podařilo foném správně vyslovit ve 33,8 procentech případů. Hned na první pohled si ale můžeme všimnout úplně opačných výsledků, co se týče úspěšnosti uprostřed slova a na začátku. Ve všech předchozích kontextech vycházely lépe prostředky, zde ovšem vedou švy slov. Důvod je jasný, mluvčí často žijí v domnění, že se exploziva vyslovuje na začátku všech slov, nejenom po pauze. Kvůli tomu je zde úspěšnost uprostřed slov pouhých 22,5 procenta, zatímco na švu slov se zdvojnásobí na rovných 45 procent.

Když se dále podíváme, jakou výslovnost zvolili mluvčí namísto bilabiální explozivy, zjistíme, že značně převažuje labiodentální [v]. Jen tři mluvčí vyslovili bilabiální aproximantu, a to pouze u slova *envueltos*. Tuto skutečnost vznikla pravděpodobně kvůli následnému vokálu [u], který je zaokrouhlený, a tudíž se opravdu bilabiála vyslovuje mnohem lépe než labiodentála, protože se podobně pracuje se rty.

Opět se zde dvakrát stalo, že mluvčí foném úplně vypustili. V obou případech k tomu došlo uprostřed slova. Zaujalo mne, že v obou případech mluvčí neasimilovali na [m], ale vyslovili podle psané formy alveolární [n]. Na vypuštění fonému jsme už narazili u slov, která odpovídají psané podobě jako v českém jazyce, ale vždy se tak dělo jen po psaném *m*, po kterém je těžké nevyslovit explozivu (ačkoli zde se ve slově *envueltos* jednomu z mluvčích podařilo vyslovit bilabiální [m] a následně přejít do bilabiální aproximanty). Zde se pravděpodobně tito dva mluvčí také příliš snažili o vyslovení „obtížnější“ varianty namísto explozivy, až jim nakonec foném úplně vypadl. U slova *investigarme* se jedná o ČM10, kterému se toto, jak už jsem zmínila, dělo opakovaně.

U slova *investigarme* ještě chvíli zůstaneme, protože se zde žádnému z mluvčích nepodařilo vyslovit správně explozivu. Jak si ale můžeme všimnout v grafu chybných výslovností, neobjeví se zde dokonce ani bilabiální aproximanta. Devětkrát bylo vysloveno labidentální [v], jednou je foném úplně vynechán. Předpokládám, že toto slovo dělalo takové problémy, protože existuje i v češtině a jiných jazycích, kde se v něm vždy vyslovuje labiodentála. Mluvčí jsou tedy pravděpodobně natolik zvyklí na výslovnost s [v], že si v plynulém čteném projevu nestihnou uvědomit, že se ve španělštině vyslovuje jinak.

Graf 7: Chybné výslovnosti u psaného *nv*

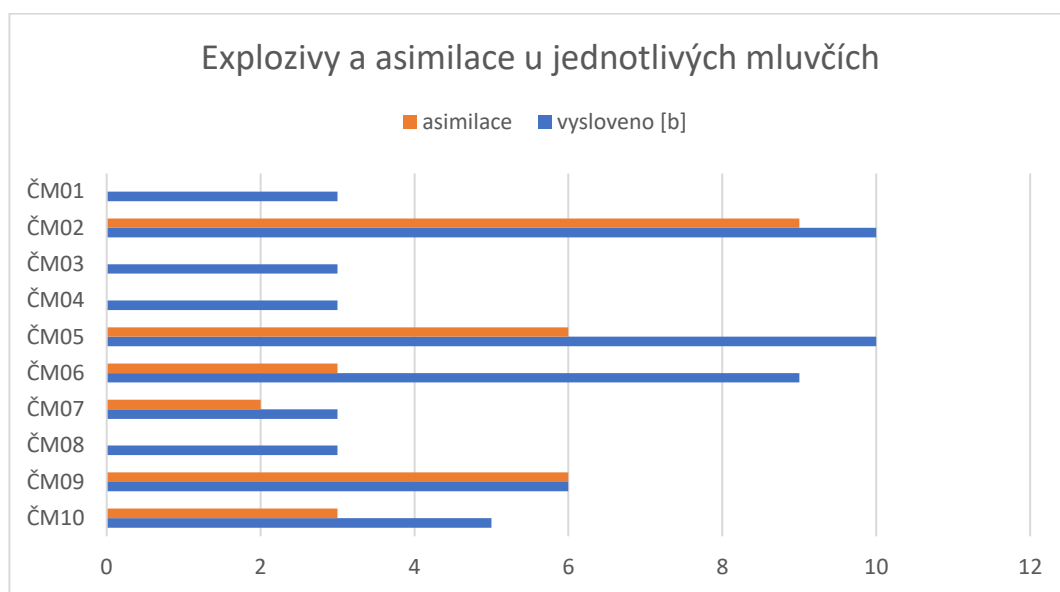
4.4.8. Asimilace místa artikulace u nazál

Jak už jsem psala výše, podíváme se ještě na úspěšnost asimilace místa artikulace *n* na [m]. Asimilace je proces, který se v jazycích vyskytuje často a má za účel zjednodušit výslovnost. Mluvčí si ani nemusí uvědomovat, že ve svém rodném jazyce asimilují, dělají to úplně přirozeně. V češtině se běžně mluví o asimilaci znělosti, o asimilaci místa artikulace se už ale nemluví tak často. Důvod je jasný – v jazyce se vyskytuje mnohem méně. Navíc se v češtině asimiluje místo znělosti většinou na hlásky, které se v jazyce jinak nevyskytují – nejsou například samostatnými fonémy jako je tomu u asimilace znělosti. Osvojení si asimilace v cizím jazyce je tedy poměrně náročný úkol, opět tím náročnější, když se jedná o čtený text, kde je mluvčí u méně obvyklých slov odkázán na psanou formu. Asimilaci *n* na bilabiální [m] před jinou bilabiální hláskou ale najdeme i například ve slově *input*, které v češtině také používáme.

Ve španělštině se tato asimilace vyskytuje poměrně často, a pokud ji mluvčí provede, i následná exploziva se mu vyslovuje mnohem jednodušeji. Například ČM10 v dotazníku uvádí, že exploziva se vyslovuje, když následuje jinou bilabiální hlásku. To je pravda, ale pokud neasimiluje,

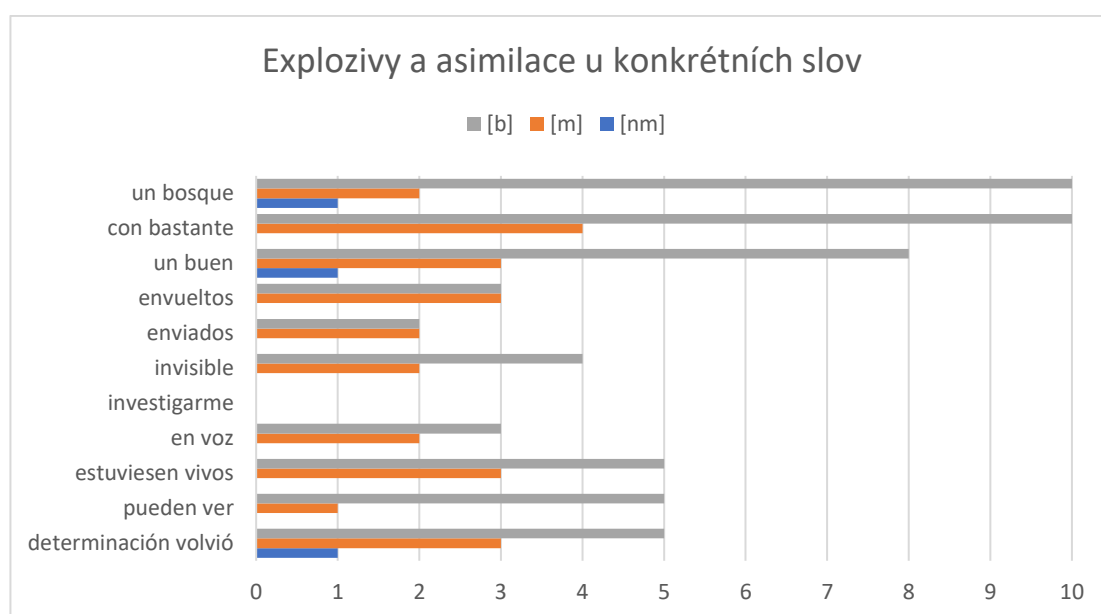
V textu bylo kontextů, kde se mělo asimilovat, celkem jedenáct. Z toho třikrát na švu slov s *b* a osmkrát s *v* – čtyřikrát uprostřed a čtyřikrát na švu slov. Níže v grafu můžeme vidět, jak si jednotliví mluvčí vedli, co se týče výslovnosti exploziv a zároveň asimilace. Mluvčí ČM01, ČM03, ČM04 a ČM08 vyslovili explozivu jen v těch třech případech, kdy bylo psané *b* a ani jednou neasimilovali. Většina mluvčích, kteří vyslovili explozivu i v případě psaného

v obecně i více asimilují, nikomu se ovšem nepodařilo ani vyslovit explozivu ve všech uvedených kontextech ani vždy správně asimilovat.

Graf 8: Asimilace místa artikulace u nazál

Když se blíže podíváme na konkrétní slova, uvidíme, že v polovině případů neasimilovali ani tři mluvčí. U třech slov mluvčím pravděpodobně došlo až později, že mají asimilovat, takže nejprve vyslovili [n] ze kterého přešli na [m] a následně správně vyslovili explozivu (v předchozím grafu jsem s tímto řešením počítala jako se správnou asimilací). Na tomto příkladu je vidět, jak to vypadá, pokud mluvčí pravidla zná a snaží se je aplikovat, ale nemá je ještě úplně zažitá. Co mě ale opravdu překvapilo, je jeden výskyt asimilace ale zároveň vyslovení labiodentály ve slově *enviados*. Pravděpodobně se jedná o labiodentální [m], které známe z češtiny například ve slově tramvaj.

Graf 9: Úspěšnost asimilace u nazál v konkrétních slovech

4.4.9. Nejjednodušší a nejobtížnější kontexty

Podívejme se teď na nejúspěšnější a nejmíň úspěšná slova. Záměrně vynechám z této podkapitoly slova, která jsem popsala na začátku jako ta, kde se foném /b/ vyslovuje stejně, jak se píše, případně asimiluje na [p]. Vedle těch bylo u všech mluvčích správně vysloveno jen jediné slovo, a tím bylo *estaba*. Toto slovo se v textu objevilo dvakrát, vždy na začátku věty, ale jen ve druhém případě mělo stoprocentní úspěšnost, v tom prvním bylo správně vysloveno jen osmkrát. V devíti z deseti případů pak byla správně vyslovena slova *trabajadores* a *cascabel*. Můžeme si všimnout, že v žádném z těchto slov není napsané *v*, u takových slov úspěšnost dosahuje maximálně šesti správných vyslovení. Je tedy dosti patrné, že grafická podoba hraje pro spoustu mluvčích velkou roli a snadno se nechají strhnout k „české“ výslovnosti.

Nejspodnější příčku pak obsadily čtyři kontexty, ve kterých bylo vždy psané *v* v okolí konsonantů. U výrazu *nos venía* převažovala výslovnost explozivy. Žádný z respondentů, kteří si uvědomují stejnou výslovnost písmen *v* a *b*, zde stejně nezvládl vyslovit správnou aproximantní variantu. Stejně tak se stalo u spojení *mil veinte* a *textos velando*. U obou těchto kontextů však dva mluvčí udělali uprostřed delší pauzu a následně vyslovili také explozivu, takže v celkové statistice to počítám jako správnou výslovnost. Posledním ani jednou správně vysloveným kontextem bylo slovo *investigarme*, o kterém už jsem psala v kapitole 4.4.6..

4.4.10. Vyhodnocení hypotéz

5. První hypotézou bylo absolutní neosvojení si rozdílů mezi španělštinou a češtinou. Tato hypotéza se úplně nepotvrdila. Opravdu někteří z respondentů nevykazují příliš úspěšnosti v osvojení si fonetických pravidel pro foném /b/ ve španělštině, i přesto však u všech alespoň v malé míře najdeme bilabiální aproximantu, která se v češtině vůbec nevyskytuje. V naprosté většině případů se samozřejmě aproximanta podaří vyslovit u psaného *b* uprostřed slova mezi vokály. Vidíme tedy, že psaná forma má asi největší vliv na to, jak složité bude pro mluvčí slovo správně přečíst.
6. Druhou hypotézou bylo osvojení si správné výslovnosti jen u frekventovanějších slov, zatímco u méně častých výrazů je student odkázán na psanou formu, které jeho výslovnost poté podléhá. Tuto hypotézu výzkum víceméně potvrdil. Výrazy jako například *estaba* nebo *que ver* se dočkaly větší úspěšnosti, zatímco méně časté výrazy si vedly o něco hůře.
7. U třetí hypotézy jsem se domnívala, že budou slova, která používáme i v českém jazyce, podléhat české výslovnosti více. Slovo jsem bohužel v textu neměla tolik, aby se tato hypotéza dala bezpečně vyhodnotit. Slovo *investigarme* opravdu ani jeden z mluvčích nevyslovil správně a většina úplně podlehl psané formě a vyslovila labiodentálu. Naopak

například slovo *prevención* mělo mezi podobnými kontexty nadprůměrnou úspěšnost. Tuto hypotézu tedy z tohoto vzorku nelze potvrdit ani vyvrátit.

8. Poslední má hypotéza pracovala inputem. Mluvčí, kteří jsou se španělštinou rodilých mluvčích v častějším kontaktu, měli dle mých očekávání dosahovat lepších výsledků. Předpokládala jsem, že mezi respondenty budou větší rozdíly v tom, jak často se stýkají s rodilými mluvčími nebo kolik času tráví v hispánských zemích. Většina mluvčích však bohužel moc rodilých mluvčích v okolí nemá, pokud nepočítáme vyučující na Hispanistice. Několik respondentů ovšem absolvovalo semestrální stáž Erasmus ve Španělsku a můžeme si všimnout, že tito byli celkově o něco úspěšnější. Pohybovat se ve španělsky mluvícím prostředí má tedy očividně dobrý vliv na osvojení si náročnějších výslovnostních jevů v jazyce.

5. Závěr

Tato práce potvrdila, že osvojení si všech procesů, které v cizím jazyce probíhají, není pro studenty vůbec nic jednoduchého, ani když by díky studiu na univerzitě měli mít přístup ke všem potřebným informacím a kontaktu s mnoha rodilými mluvčími. Celkem čeští studenti vyslovili správně jen něco málo přes polovinu všech výskytů. Z průzkumu vyplývá, že pouhá znalost pravidel pro výslovnost nestačí. Mnohem důležitější je mít všechny procesy zautomatizované, aby potom mluvčího nerozhodila například psaná forma slova. Většinou se studenti setkají s pravidly jen jednou během svého studia jazyka – buď úplně na začátku nebo až během pozdějšího studia, kdy už mohou mít špatné návyky, které se nelehko přeučují. Později už na výslovnost není ve výuce kladen takový důraz a nešvary téměř nejsou učiteli opravovány. Z dotazníku vyplývá, že ve většině případů se mluvčí setkali s pravidly pro foném /b/ až při studiu na Hispanistice. Studenti pak často ani neví, že nevyslovují vše správně a zvyknou si na špatnou výslovnost. Pro přeučení zažité nesprávné výslovnosti je následně potřeba hodně úsilí a dobrého vedení, kterého se studentům, jak už jsem psala, ve výuce tolik nedostává.

Musím zde přiznat, že se mi bohužel nepodařilo výzkum udělat úplně dokonale a během práce na něm jsem narážela na různé nedostatky, které ale už v rozběhlém procesu nešlo opravit. V dotazníku mohly být otázky položeny konkrétněji nebo jsem alespoň měla dávat větší pozor, zda respondenti opravdu odpovídají na to, na co jsem se chtěla zeptat. V textu k nahrávkám mohl být foném /b/ více v sousedství jednotlivých konsonantů, aby bylo možné detailněji zkoumat, zda některé kontexty dělají větší problém či nikoli. I přesto se domnívám. Že tento vzorek ukázal, co dělá studentům španělštině největší problémy.

Na úspěšnosti respondentů se podílí mnoho faktorů. Z výzkumu proto nelze jasně určit jedinou okolnost, díky které proběhlo osvojení jazyka lépe. Výsledky ale naznačují, že nápomocný je aktivnější kontakt se španělštinou, například díky dlouhodobějším studijním pobytům ve španělsky mluvících zemích nebo častému konverzování s rodilými mluvčími.

Jak se dalo očekávat, největší problém působilo českým mluvčím písmeno *v*, které znají ze svého mateřského jazyka. Výsledky by se zde možná daly očekávat o něco lepší, jednalo-li by se o spontánní projev a ne čtený text. Několik respondentů si tento rozdíl mezi češtinou a španělštinou osvojilo poměrně dobře, k bezchybnosti však měli všichni ještě poměrně daleko. I těm nejúspěšnějším studentům, kteří si uvědomují, že foném /v/ ve španělštině chybí, stejně většinou dělaly problém švy slov.

Použitá literatura

- Clegg, J. H. Fails, W. C. (2018). *Manual de fonética y fonología españolas*. Routledge.
- Cvrček, V. (2015). *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví* (Vydání druhé). Karolinum.
- Čermák, P. (2015). *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Karolinum.
- Černíková, Š., Čermák, P. (2016). Rysy cizineckého přízvuku ve španělštině českých mluvčích: The Phonetic Features of Spanish as Spoken by Czechs. *Časopis pro moderní filologii*, 98(1), 77-91.
- Hannahs, S. J., Young-Scholten, M. (1997). *Focus on phonological acquisition*. J. Benjamins Pub.
- Hanzlíková, D. (2016). *Důvěryhodnost rodilých a nerodilých mluvčích angličtiny podle nerodilých posluchačů*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- Igarreta Fernández, A. (2021). La enseñanza de la pronunciación en los manuales de ELE: evolución y estado actual. *Doblele*, 7, 22-36. Dostupné z: <https://doi.org/10.5565/rev/doblele.90>
- Ketabi, S., Saeb, F. (2015). Pronunciation teaching: Past and present. *International journal of applied linguistics & English literature*, 4(5), 182-189. Dostupné z: <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.4n.5p.182>
- Lev-ari, S., Keysar, B. (2010). Why don't we believe non-native speakers? The influence of accent on credibility. *Journal of experimental social psychology*, 46(6), 1093-1096. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.05.025>
- Moreno Campos, V. (2021). La propiocepción como estrategia didáctica en la enseñanza de la pronunciación. *Foro de profesores de E/LE*.
- Pačesová, J. (1998). *Úvod do obecné fonetiky a fonologie*. Masarykova univerzita.
- Tužilová, M. (2021). *The impact of watching films on English pronunciation of Czech lower-secondary school pupils*. Bakalářská práce-Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta.
- Volín, J., Skarnitzl, R. (2018). *Segmentální plán češtiny*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- Zavadil, B. (2004). *Vývoj španělského jazyka*. Karolinum.
- Zavadil, B., Čermák, P. (2010). *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Karolinum.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Dotazník ohledně zkušeností se španělštinou.....	22
Tabulka 2: Dotazník na pravidla pro výslovnost.....	26
Tabulka 3: Kontexty totožné s češtinou.....	28
Tabulka 4: Aproximanta v intervokalické pozici	30
Tabulka 5: Aproximanta v okolí konsonantu	33
Tabulka 6: Foném na začátku věty	33
Tabulka 7: Psané nv	33
Graf 1: Poměry všech vyslovených hlásek	25
Graf 2: Vyslovené hlásky u jednotlivých mluvčích.....	27
Graf 3: Hlásky vyslovené ve slovech s předponou.....	29
Graf 4: Hlásky vyslovené v kontextech totožných s češtinou	29
Graf 5: Chybné výslovnosti psaného b v intervokalické pozici	31
Graf 6: Chybné výslovnosti psaného v v intervokalické pozici	32
Graf 7: Chybné výslovnosti u psaného nv	35
Graf 8: Asimilace místa artikulace u nazál	36
Graf 9: Úspěšnost asimilace u nazál v konkrétních slovech.....	36

Resumé (česky)

V předkládané bakalářské práci *Varianty fonému /b/ ve španělštině a jeho výslovnost českými mluvčími* se zabývám fonetickou stránkou jazyka, zejména fonémem /b/ ve španělském a českém jazyce a všemu, co s ním souvisí. Vzhledem ke dvěma různým grafickým podobám fonému ve španělštině bylo třeba do práce zahrnout i český foném /v/. Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou.

V první části se nejprve věnuji teoretickému popisu fonému /b/ v obou jazycích a fonému /v/ v češtině. Popisuji fonetická a fonologická pravidla, rozdíly a podobnosti mezi jazyky a nacházím možné kontexty, které by českým studentům španělštiny mohly při osvojování správné výslovnosti dělat největší problémy. Popsán je i historický vývoj fonému ve španělštině a korelace mezi psanou podobou a výslovností. V kapitole o osvojování jazyka jsou potom předloženy možné benefity a příkoří, které může mluvčí cizího jazyka zažívat, vykazuje-li jeho mluvený projev rysy cizineckého přízvuku. Porovnávám, jak se které výukové metody zabývají konkrétně výukou výslovnosti nebo fonetiky jako takové a navrhuji způsoby, kterými lze ve výuce dosáhnout lepších výsledků při osvojování správné výslovnosti.

Druhá část je praktická a popisují v ní svůj výzkum ohledně osvojování si výslovnosti španělského fonému /b/ studenty bakalářského a magisterského programu oboru Hispanistiky na Karlově Univerzitě v Praze. K výzkumu bylo náhodně vybráno deset studentů a tři rodilí mluvčí ze Španělska jako kontrolní vzorek. Byl pro ně vytvořen text, ve kterém se foném objevil celkem třiasedmdesátkrát v různých kontextech. Třicet tři vět bylo uspořádáno tak, aby nebylo respondentům hned jasné, na jaký jev je výzkum zaměřený. Mluvčí tak nemohli svou výslovnost cíleně přizpůsobit. Tento text všichni respondenti přečetli v nahrávacím studiu a vzniklé nahrávky jsem analyzovala pomocí fonetického programu Praat. Výsledky jsem následně statisticky zpracovala, popsala a ověřila, zda lze potvrdit dříve prezentované hypotézy. Součástí výzkumu byl i dotazník, který měl za cíl zjistit, jak dlouho a intenzivně se student španělštině věnuje, a najít možné spojitosti mezi aktivním využíváním jazyka v běžném životě a úrovni osvojení si výslovnosti.

Z výzkumu vyplynulo, že asi největší problém dělá mluvčím grafická podoba slova. V češtině se psané *v* vyslovuje labiodentálně, tudíž ho tak několik respondentů vyslovovalo i ve španělštině. Mluvčím, kteří si osvojili stejnou výslovnost těchto dvou písmen, ale stejně dále ve většině případů použijí nesprávný alofon jedná-li se o šev slov. Na švech se ve španělštině slova vážou a na fonémy se aplikují stejná pravidla jako uprostřed slova. Tyto kontexty

vycházely ve výsledcích znatelně hůře. Psané *nv* dělalo také mnoha mluvčím problémy. Zde jsem se zaměřila i na asimilaci alveolárního [n] na bilabiální [m] před bilabiálou.

Z výsledků nevyplývá, že by si studenti magisterského oboru vedli o mnoho lépe než studenti bakaláře. V celkové statistice byli úspěšnější jen o necelých deset procent. O něco lepší výsledky ale vykazovali respondenti, kteří absolvovali semestrální studijní pobyt ve Španělsku. Z výzkumu tedy vyplývá, že k osvojení a zautomatizování si správné výslovnosti značně napomáhá dlouhodobější pobyt ve španělsky mluvícím prostředí. K mluvčímu se tak dostane kvalitnější jazykový input, který je důležitým aspektem pro osvojení si zvukové stránky jazyka.

Resumé (en español)

En la presente tesis de licenciatura me ocupo del aspecto fonético de la lengua, especialmente del fonema /b/ en español y checo y de todo lo relacionado con él. Debido a las dos formas gráficas diferentes del fonema en español, fue necesario incluir en el trabajo también el fonema checo /v/. La tesis se divide en dos partes principales: teórica y práctica.

En la primera parte me ocupo primero de la descripción teórica del fonema /b/ en ambas lenguas y del fonema /v/ en checo. Describo las reglas fonéticas y fonológicas, las diferencias y similitudes entre las lenguas, y encuentro los posibles contextos que pueden causar los mayores problemas a los estudiantes checos de español para adquirir una pronunciación correcta. También describo el desarrollo histórico del fonema en español y la correlación entre la forma escrita y la pronunciación. A continuación, en el capítulo dedicado a la adquisición del idioma, presento los posibles beneficios y desventajas que puede experimentar un hablante de una lengua extranjera si su discurso oral presenta rasgos de un acento extranjero. Comparo los métodos de enseñanza que se ocupan específicamente de la enseñanza de la pronunciación o de la fonética como tal, y sugiero formas de conseguir mejores resultados en la adquisición de la pronunciación correcta.

La segunda parte es práctica y describo en ella mi investigación sobre la adquisición de la pronunciación del fonema español /b/ por los estudiantes de grado y máster de Estudios Hispánicos en la Universidad Carolina de Praga. Se seleccionaron aleatoriamente diez estudiantes checos y tres hablantes nativos de español como muestra de comprobación para la investigación. Creé para ellos un texto en el que el fonema aparecía setenta y tres veces en diferentes contextos. Dispuse las treinta y tres frases de tal manera que los encuestados no tuvieran claro de inmediato cuál era el fenómeno objeto de la investigación. Así, los hablantes no podían orientar su pronunciación. Todos los encuestados leyeron este texto en un estudio de grabación y yo analicé las grabaciones resultantes con el programa fonético Praat. A continuación, procesé estadísticamente los resultados, los describí y comprobé si las hipótesis presentadas anteriormente podían confirmarse. La investigación también incluyó un cuestionario destinado a averiguar el tiempo y la intensidad con que el estudiante había utilizado el español, y a encontrar posibles vínculos entre el uso activo de la lengua en la vida cotidiana y el nivel de adquisición de la pronunciación.

La investigación demostró que la forma gráfica de las palabras es probablemente el mayor problema para los hablantes. En checo, la *v* escrita se pronuncia labiodentalmente, por lo que varios encuestados la pronunciaron igual en español. Los hablantes que han adoptado la

misma pronunciación de estas dos letras, pero siguen utilizando el alófono incorrecto en la mayoría de los casos, utilizan el alófono incorrecto cuando se trata de una costura de palabras. En las costuras de las palabras en español, las palabras se unen y se aplican a los fonemas las mismas reglas que en el centro de la palabra. Estos contextos salieron notablemente peor parados en los resultados. La *nv* escrita también dio problemas a muchos hablantes. Aquí también me centré en la asimilación de la [n] alveolar a la [m] bilabial antes de la bilabial.

Los resultados no muestran que los alumnos de máster lo hicieran mucho mejor que los de licenciado. En las estadísticas globales, sólo les superaron en menos de un diez por ciento. Sin embargo, los encuestados que cursaron un semestre de estudios en España obtuvieron resultados ligeramente mejores. Así pues, la investigación sugiere que una estancia prolongada en un entorno hispanohablante ayuda mucho a adquirir y automatizar la pronunciación correcta. Esto proporciona al hablante un input lingüístico de mayor calidad, aspecto importante para la adquisición del aspecto fonético de la lengua.

Přilohy

Přiloha 1:

Me emociono hasta casi llorar.
Viajaron todas juntas en un tren.
Llega el ascensor y ambos suben.
Estaba tan tranquila en un bosque.
El chico se puso a recoger hierbas.
No pudo evitar repetirla en voz alta.
En otra ocasión se ocultó en un trigal.
Alicia se olvidó de que estuviesen vivos.
El gato continuó durante dos o tres meses.
Los envueltos colombianos son muy ricos.
Alicia respondió con bastante impaciencia.
Estoy casi segura de que no me pueden ver.
Dile que le doy las gracias y que me agrada.
Los trabajadores fueron enviados a otra función.
Siento como si me estuviera volviendo invisible.
Me deja muy asombrado todo esto que me cuenta.
Busco la víbora de cascabel que nos venía siguiendo.
Él quedó congelado, su cabeza hervía de pensamientos.
Con la mayor determinación volvió la espalda a la casa.
La prevención de los abscesos depende de su localización.
¿Verdad que tenemos un buen secretario de Gobernación?
Estaba atrapada en el lejano submundo de la inconsciencia.
De repente emergió un pequeño bote y el río habló de nuevo.
Una simple habitación para mí y una doble para mi hermano.
Esperamos sostener los buenos resultados obtenidos en 2021.
Acongojada por su soledad, la hija mayor decidió ir al bosque.
Las selvas húmedas subtropicales son comunes a varias zonas.
Ya veréis cómo brillarán cuando las hable de la bella recién casada.
El gatito blanco no tenía absolutamente nada que ver con este enredo.
Adoptamos los textos velando por un contenido apropiado para los niños.
El subsuelo o substrato es la capa de suelo debajo de la capa superficial de la tierra.
Vamos a ver cuántas ganas de investigarme y buscar a Nico les quedará después de esto.
Un submarino es un navío o buque capaz de navegar sobre la superficie del agua o debajo del agua.